

Samuel Abrahám odporúča / recommends

Ešte som nedospel do štádia, kedy človek sám sebe adresuje listy, ale pokušeniu odporúčať čitateľom K&K inšpiratívnu literatúru som neodolal. Myšlienky C. C. O' Briena v nasledujúcom článku ma prenasledujú už niekoľko rokov. Dúfam, že jeho skepsa a beznádej pri bilancovaní sveta na konci milénia bude mať na stránkach K&K patričnú odozvu.

Vynikajúca kanadská rozhlasová stanica CBC Radio už niekoľko desaťročí uvádza reláciu *Ideas*, ktorá hlavne vďaka producentom Listerovi Sinclairovi a Petrovi Kavanaghovi ponúka večer čo večer kvalitné prednášky a diskusie. Raz do roka v novembri ponúkajú *Ideas* ako celoročné vyvrcholenie svojej práce päť prednášok jedného autora a oslovujú najvýznamnejšie žijúce osobnosti. V roku 1994 oslovili írskeho štátnika a mysliteľa Conora Cruise O'Briena, aby predniesol sériu prednášok na tému *Na úsvite milénia*. Pri spomienke na tieto prednášky mi dodnes naskakujú zimomriavky - O'Brienov hlas, presvedčivosť a úprimnosť jeho myšlienok mi stále pripomínajú, čo znamená sila slov a intelektu pre našu kultúru a poznanie.

Conor Cruise O'Brien je významný štátnik a spisovateľ. Počas svojej dlhšej kariéry pôsobil v službách írskoho ministerstva zahraničia; člen írskoho delegácie pri OSN (v jednom období ako špeciálny poradca Generálneho tajomníka OSN Daga Hammarskjölda); člen parlamentu za írsku Labour Party, neskôr člen vlády; šéfredaktor londýnskeho časopisu *Observer*. Autor mnohých kníh, vrátane *Štáty Írska: Do Katanga a späť*; a *Vznešená melódia: tematická biografía Edmunda Burka*. Redaktor a prispievateľ *The Atlantic Monthly*. Prednáša po celom svete na prestížnych univerzitách. Píše týždenne do britského *The Independent* a do *The Irish Independent*.

Vybral a pripravil Samuel Abrahám

I have not reached a stage where I would respond to a letter I wrote myself. However, the temptation to recommend to the readers of K&K an inspiring text was too high. The thoughts of C. C. O'Brien in the article that follows haunt me for several years. I hope that his scepticism and little hope on the eve of the Millenium will have much deserved reaction on the pages of K&K.

An outstanding Canadian radio station, CBC Radio, for decades now has produced a program called *Ideas* which thanks to producers Lister Sinclair and Peter Cavanagh, every week day offers excellent lecture series and discussions. Once a year, in November, *Ideas* present as a pinnacle of their endeavor five Massey Lectures given by one author and they approach the most prominent thinkers. In 1994 they carried lectures of Irish statesman and thinker Conor Cruise O'Brien called *On the Eve of the Millenium*. I remember these lectures as something extraordinary - O'Brien's voice, force of conviction and the passion of his thoughts remind me what role words and force of intellect play in our culture and comprehension of the world.

Conor Cruise O'Brien is a distinguished statesman and writer. Over a long and varied career, he has served in the Irish external affairs office; was a member of the Irish delegation to the United Nations (at one point being seconded as a special assistant to UN Secretary General Dag Hammarskjöld); was elected an Irish Labour Party parliamentarian, later serving in the cabinet; and was appointed editor-in-chief of the *London Observer*. He is the author of many books, including *States of Ireland: To Katanga and Back*; and *The Great Melody: A Thematic Biography of Edmund Burke*. A contributing editor to *The Atlantic Monthly*, O'Brien lectures around the world at leading universities and writes weekly columns for *The Independent* in Britain and *The Irish Independent*.

Chosen and introduced by Samuel Abrahám

STRÁŽENÝ PALÁC / THE GUARDED PALACE

CONOR CRUISE O'BRIEN

*Z knihy: Na úsvite milénia / From: On the Eve of the Millennium
1994, Canadian Broadcasting Corporation a House of Annansi Press, Concord, Ontario*

Už pred nástupom poslednej štvrtiny dvadsiateho storočia som sa intenzívne zaoberal predstavou, ako bude vyzerat' svet na jeho konci. Osobitne ma zaujímali morálne a etické dôsledky pre rozvinutú časť sveta a otázka, aké budú jej vzťahy s chudobným svetom. V eseji o Friedrichovi Nietzsche *Nežní nietzscheovci*, ktorá vyšla v novembri 1970 v *New York Review of Books*, som sa zmienil o tom, čo som označil ako „historické dôvody, ktoré by mohli oživiť nietzscheovskú etiku“. Napísal som:

„Svet nám na konci storočia s veľkou pravdepodobnosťou vyjaví niektoré svoje desivé stránky. Bohaté krajiny - ak sa dokážu navzájom nezničiť - budú ešte bohatšie, alebo aspoň budú žiť vo väčšom blahobytie než kedykoľvek predtým. Chudobný svet sa však bude podľa všetkého utápať v rastúcom počte obyvateľstva, v ľudskom víre sebazničujúcich prúdov, ktorých typickým prípadom a predchodcom môže byť vojna medzi Nigériou a Biafrou.“

Dovoľte, aby som na tomto mieste prerušil citat' a pripomenul celý rad neskorších podobných udalostí, najnovšie v Somálsku, v Rwande a na Haiti. V eseji z roku 1970 som ďalej písal:

„Vyspelý svet môže byť a môže sa aj cítiť ako uzavretý a strážený palác v meste, ktoré zachvátil mor. Jestvuje aj iná metafora, ktorú rozvinul jeden z mnohých mysliteľov, ovplyvnených Nietzsche, André Gide: je ním metafora záchranného člna na mori plnom stroskotancov. Obete sa rukami držia okrajov člna. Čln je však plný, nemôže už prijať ani jediného stroskotanca, lebo ak sa ich počet zvýši, plavidlo sa potopí a všetci zahynú. Kapitán rozkáže vytiahnuť sekery. Stroskotancom odtnú ruky. Pasážieri na člne sú zachránení.“

Even before the opening of the last quarter of the twentieth century, my imagination was at grips with the idea of what the world would be like at the end of the century. Specifically, I was concerned with the moral and ethical consequences, for the advanced world, of what its relations would then be with the poor world. In an essay on Friedrich Nietzsche entitled *The Gentle Nietzscheans*, published in *New York Review of Books* in November 1970, I referred to what I called “historical reasons why a Nietzschean ethic may come to recommend itself.” I went on:

“The world by the turn of the century is likely to present some terrible aspects. The comfortable countries, if they can keep their hands off one another's throats, will be more comfortable, or at least more affluent than ever. But the poor world is likely to be drowning in the excess of its own population, a human swirl of self-destructive currents, of which the Nigeria-Biafra war may have been a type and forerunner.“

Let me interrupt that quotation there to refer to a whole chain of later similar events, most recently in Somalia, Rwanda, and Haiti. In that 1970 essay, I continued:

“The advanced world may well be like, and feel like, a closed and guarded palace, in a city gripped by the plague. There is another metaphor, developed by André Gide, one of the many powerful minds powerfully influenced by Nietzsche: This is the metaphor of the lifeboat, in a sea full of the survivors of a shipwreck. The hands of survivors cling to the sides of the boat. But the boat has already as many passengers as it can carry. No more survivors can be accommodated, and if they gather and cling on, the boat will sink and all will be drowned. The captain orders out the hatchets. The hands of the

Asi takto funguje logika, ktorú uplatňujeme, keď sprísňujeme naše imigračné zákony a ktorá je príznačná pre charakter našich vzťahov s takzvanými menej rozvinutými krajinami... Čím sa táto situácia stáva zrejmejšou, tým je pravdepodobnejšie, že bude spôsobovať psychologické a morálne tlaky. Tradičná etika si bude vyžadovať čoraz väčšie dávky svojej tradičnej neodmysliteľnej protilátky - značného pokrytectva a kultivovanej ľahostajnosti s istým minimálnym penzom dobročinnosti.

Nájdu sa však aj ľudia - medzi nimi pravdepodobne aj vplyvní jedinci -, čo sa budú usilovať o morálku vhodnejšiu pre potrebu vznikajúcej situácie a, podľa okolností, by im dovolila zachovať si česť a čisté svedomie. Takéto osobnosti sa ľahko môžu obrátiť k Nietzschemu; nebudú ho čítať v zjemnenej verzii vedeckého bádania z obdobia studenej vojny, ale pre jeho zmrazujúcu nelútostnosť. Je v ňom dosť toho, čo ich povzbudí nielen z hľadiska všeobecnej etiky, ale aj jej špecifických aplikácií. Nietzsche schvaľuje „zahubenie nepodarených rás“. Vo *Völli k moci* tvrdí aj toto: „Veľká väčšina ľudí nemá nárok na existenciu, ale sú nešťastím pre nadjedov. Nepodarencom (*den Missrathenen*) ešte toto právo nepriznávam. Jestvujú aj ľudia, ktorí sú nepodarené národy (*missrathene Völker*).“

Dovoľte mi, aby som z perspektívy roku 1994 komentoval dva hlavné aspekty svojho scenára z roku 1970 pre rok 2000. Odvolávam sa na vonkajšie okolnosti - tlaky chudobného sveta na bohatý - a na vnútorný účinok - morálne a etické mutácie v bohatom svete, ako dôsledok uvedených tlakov a iných okolností.

V oboch ohľadoch sú obsiahnuté veci, ktoré som pred dvadsiatimi štyrmi rokmi predvídal, ale aj také veci, ktoré som nepredpokladal. Javy, ktoré som nepredvídal, ale začínam ich registrovať v súčasnosti, celkový obraz výrazne zhoršujú v porovnaní s mojimi očakávaniami.

Najprv sa zmienim o vonkajších tlakoch. V dnešnej dobe - zhruba uprostred posledného desaťročia druhého tisícročia kresťanskej éry - pôsobí nátlak najmä v podobe pokusov o pohyb obyvateľstva a na druhej strane o ich potlačenie. Ruky sa dotýkajú okrajov člna a kapi-

survivors are severed. The lifeboat and its passengers are saved.“

Something like this is the logic we apply, when we tighten our immigration laws, and in the general pattern of our relations with the so-called underdeveloped countries.... As this situation becomes more obvious it is likely to generate its own psychological and moral pressures. The traditional ethic will require larger and larger doses of its traditional built-in antidotes - the force of hypocrisy and cultivated inattention combined with a certain minimum of alms.

But there will be minds, and probably some powerful minds among them, who will go in quest of a morality more appropriate to the needs of the situation and permitting, within the situation, both honesty and a good conscience. Such minds may well turn to Nietzsche, reading him, not in the gentle adaptations of Cold War scholarship, but for his bracing fierceness. There is much there for their comfort, not only in the general ethic, but also in specific applications. Nietzsche approves “Annihilation of decaying races.” He also has this to say in *The Will to Power*: “The great majority of men have no right to existence, but are a misfortune to higher men. I do not yet grant the failures (*den Missrathenen*) the right. There are also peoples that are failures (*missrathene Völker*).“

Let me now comment, from the perspective of 1994, on the two main aspects of that 1970 scenario for the year 2000. I refer to the external aspect - the pressures from the poor world on the rich world - and the internal effect - the moral and ethical mutations within the rich world, in consequence of these pressures, and of other pressures.

In both those aspects, there are things which I foresaw, twenty-four years ago, and things which I did not. The things I did not foresee but begin to see now make the total picture significantly worse than what I did foresee.

First, the external pressures. At the present stage near the middle of the last decade of the second millennium of the Christian Era - the pressures are mainly received in the form

tán vydal rozkaz pripraviť sekery. Chudobní ľudia sa snažia pohnúť smerom na sever - z Latinskej Ameriky smerom do Spojených štátov, zo severnej Afriky do južnej Európy. Aj v Európe sa chudobní snažia dostať z Východu na Západ. Takže západná Európa musí ustrážiť dve populačné hraničné pásma, zatiaľ čo Spojené štáty sa pozerajú na Juh. Spojené štáty sú však aj atraktívnejším cieľom a ich predstavitelia bijú na poplach hlasnejšie ako Francúzsko alebo Nemecko.

Rétorika Spojených štátov smerom k tretiemu svetu - a obzvlášť smerom k Latinskej Amerike - zdôrazňuje potrebu podporovať rozširovanie demokracie. Ale spôsob, akým sa Clintonova administratíva v roku 1994 vyrovnala s prípadom Kuby a Haiti naznačuje, že Spojené štáty majú oveľa menší záujem o rozšírenie demokracie než o to, aby v Karibskej oblasti (a bezpochyby aj v Latinskej Amerike) fungovali vlády, ktoré budú schopné a ochotné zabrániť vlastnému obyvateľstvu v migrácii na Sever.

Clintonova dohoda s Fidelom Castrom zo septembra 1994 bola založená iba na uvoľnení sankcií voči Kube výmenou za opatrenia kubánskeho diktátora na zabránenie ďalšej emigrácie Kubáncov do Spojených štátov. Táto pozoruhodná dohoda je úplným opakom toho, čo doteraz hlásala oficiálna politika voči Kube. Podľa predchádzajúcej politickej línie boli utečenci z Kuby do Spojených štátov ľuďmi milujúcimi slobodu, utečencami z despotickeho režimu. A odrazu sa tyranskému režimu - ktorý sa veru sotva zmenil - fakticky oznamuje, že môže utláčať koľko chce, pokiaľ dokáže udržať utláčaných bezpečne uzavretých v hraniciach Kuby. Tento veľký politický posun - ktorý v Amerike ani nevyvolal veľkú diskusiu - je meradlom toho, ako sa prevencia pred ďalšou masovou emigráciou dostala v praxi - hoci nie v rétorike - na vrchol americkej politickej agendy.

Vojenská intervencia Spojených štátov na Haiti v tom istom mesiaci sa viedla pod heslom oslobodenia: Operácia na podporu demokracie (*Operation Uphold Democracy*) a neskôr

of attempted population movements and the curbing of those movements. The hands are on the sides of the boat, and the captain has the hatchets out. Poor people are trying to move North - out of Latin America towards the United States, out of North Africa into Southern Europe. In Europe, poor people are also trying to move from East to West. So that Western Europe has two population frontiers to man, while the United States looks southward. Yet the United States also has greater powers of attraction, and the alarm of its authorities is at present even more manifest than fears in France and Germany.

The rhetoric of the United States towards the Third World - and especially towards Latin America - has emphasized the need to encourage the spread of democracy. But the cases of Cuba and Haiti, as handled in 1994 by the Clinton Administration, suggest that the United States is much less concerned with the spread of democracy than with having governments in the Caribbean (and no doubt in Latin America also) that will be able and willing to prevent their population from migrating north.

The deal Clinton did with Fidel Castro in September 1994 was entirely based on a relaxation of anti-Cuban sanctions by the United States, in exchange for an undertaking by the Cuban dictator to prevent any further emigration of Cuban people to the United States. This remarkable deal is a complete reversal of what has hitherto been official policy towards Cuba. Under that former policy, those who left Cuba for the U.S. were freedom-loving; people fleeing from an oppressive regime. Now the oppressive regime - which has hardly changed - is told, in practice, that it can be as oppressive as it likes, so long as it keeps those whom it is oppressing safely confined to Cuba. This major policy shift - which has not been seriously controversial in America - is a measure of how the prevention of any further mass emigration has risen, in practice, though not in rhetoric, to the top of the American political agenda.

Operácia obnovenia demokracie (*Operation Restore Democracy*). V skutočnosti bol spúšťacím momentom operácie príchod tisícov haitských utečencov na člnoch na Floridu a pokus či chystaný príchod mnohých ďalších tisícov. Cieľom intervencie bolo zabezpečiť, aby haitská vláda zabránila ďalšej masovej emigrácii. Okolnosť, či haitskej vláde, ktorá to zabezpečí, bude predsedať konkrétne prezident Jean-Bertrand Aristid alebo niekto iný, nepredstavuje významný rozdiel. Jedinými Haitanmi, ktorí sú schopní zabrániť ostatným Haitanom v emigrácii, sú tí Haitania, ktorých prezident Spojených štátov týždeň pred intervenciou verejne odsúdil a deň pred intervenciou s niektorými z nich uzavrel dohodu. Išlo o predstaviteľov haitského vojenského vedenia a v ich rámci o tých, ktorí nemajú žiadne zábrany a v otázkach, ktoré Američanov skutočne zaujímajú, budú poslúchať ich pokyny.

Takých vecí na ekonomicky nezaujímavom Haiti nie je veľa a ďaleko najdôležitejšou z nich je zabrániť masovej emigrácii z Haiti do USA. Ak by bola na Haiti skutočná demokracia - čo je veľmi nepravdepodobné -, určite by sa v nej presadilo právo na emigráciu. Takže Haiti môže mať demokratický front s prezidentom Aristidom alebo s hocikým iným prezidentom, ale skutočná moc zostane v rukách favorizovanej časti haitského vojenského vedenia, lebo iba na haitské vojenské vedenie a jeho osvedčené metódy sa možno spoľahnúť v otázke zabránenia emigrácie smerom na sever. A to bolo jediným reálnym cieľom Operácie obnovenia demokracie.

Keď som v roku 1970 písal, že „ku koncu dvadsiateho storočia budú potrebné čoraz väčšie dávky pokrytectva“, netušil som ani zlomok spomínaných udalostí. Rok 1994 sa oveľa viac podobá na Orwellov rok 1984 ako reálny dátum 1984. Operácia obnovenia demokracie je majstrovským kúskom *newspeaku* aj *doublethinku*.

Vonkoncom nechcem byť protiamerický. Je pravdou, že stupeň amerického farizejstva, a teda aj pokrytectva, je oveľa vyšší, než si môže dovoliť väčšina Európanov, hoci aj Briti

The U.S. military intervention in Haiti that same month was conducted under sloganry of liberation: Operation Uphold Democracy and later Operation Restore Democracy. In fact, the intervention was triggered by the arrival in Florida of thousands of Haitian boat people, and the attempted or projected arrival of many thousands more. The object of the intervention was to ensure that a Haitian government would prevent any further mass emigration. Whether the Haitian government that will do this is or is not nominally headed by President Jean-Bertrand Aristide will make no substantial difference. The only Haitians who can keep other Haitians from emigrating are the Haitians whom the U.S. president was denouncing in the week before the intervention, and with some of whom he did a deal on the day before the intervention. That is to say, generically, the Haitian military leadership and, within that caste, those elements who know what side their bread is buttered on and will do what the Americans tell them in those matters which are of real concern to the Americans.

There are not many such matters in economically insignificant Haiti, and by far the most important of these is the prevention of mass emigration from Haiti to the U.S. If there were a genuine democracy in Haiti - a most improbable proposition - it would certainly vote for freedom of emigration. So Haiti may well get a democratic front, with President Aristide or another in nominal charge, but real power will remain with a favoured section of the Haitian military, because only the Haitian military, and its tried methods, can be relied on to prevent emigration north, the only real objective of Operation Restore Democracy.

When I wrote, in 1970, that “larger, and larger doses of hypocrisy” would be required towards the end of the twentieth century, I didn't know the half of it. The year 1994 is a lot more like Orwell's Nineteen Eighty-four than the chronological 1984 was. Operation Restore Democracy is a masterpiece both of Newspeak and Doublethink.

sú v oboch disciplínach celkom dobrí, podobne aj Íri, ktorí majú navyše výhodu príjemného pocitu nadradenosti voči britskej odrode pokrytectva, ktoré je z odstupeu viditeľnejšie než írské. Nech už sú variácie v miere a v štýloch pokrytectva akékoľvek, všetky bohaté a relatívne bohaté krajiny sa zhodujú v základnom bode: Nevpustiť si potenciálnych chudobných emigrantov.

Môžeme si byť istí, že francúzska, španielska a talianska vláda vysielajú severoafrickým vládam podobné signály - aj keď nie v tej istej forme, ale s rovnakým obsahom - ako Američania do Karibiku a Nemci vládam na východ od svojich hraníc. Správa znie: „Urobíme čo sa dá, aby sme vám pomohli, pod podmienkou, že zabezpečíte, aby vaši ľudia zostali doma.“ A takáto politická línia má podporu obyvateľov všetkých bohatých či relatívne bohatých demokracií. Akákoľvek demokratická vláda, ktorá by sa rozhodla prijať nekontrolované masy chudobných imigrantov, by okamžite padla.

Až doposiaľ máme my v bohatom svete veľa neudržateľné. Situácia vokol nás, v „menej rozvinutom svete“, ako to nazýva súčasný medzinárodný žargón, sa zhoršuje a neustále sa bude zhoršovať, najrôznejším spôsobom, prinajmenej v prvom storočí tretieho tisícročia. Dôsledky populačných údajov sú desivé, ak ich vnímame priamo a nepočúvame vzdelancov, ktorí robia všetko preto, aby vyzneli neškodne.

V roku 1970, keď som písal článok, z ktorého tu citujem, sa počet obyvateľstva zeme-gule podľa medzinárodne akceptovaných štatistík blížil asi k štyrom miliardám. V tomto roku to bude približne šesť miliárd. To je vzostup takmer o dve miliardy v priebehu dvadsiatich štyroch rokov: Znamená to približne päťdesiatpercentný nárast.

Táto *miera* vzrastu sa mierne znižuje, ale väčšina poklesu sa týka počtu obyvateľstva bohatých krajín. Podľa odhadov zo začiatku roku 1994 sa počet obyvateľstva „menej rozvinutých krajín“ počas nasledujúcich tridsiatich

The point I am making here is not an anti-American one. It is true that American levels of self-righteousness, and therefore of hypocrisy are significantly higher than most Europeans can afford - although the British do pretty well in both lines, and so do the Irish, the latter with the agreeable sideline of being able to feel superior about the British variety of hypocrisy, which is more obvious at a distance than the Irish one. But whatever the variations in levels and styles of hypocrisy, all the affluent, and relatively affluent, countries are agreed about the basics: Keep out poor would-be immigrants.

We may be sure that the French, Spanish, and Italian governments are sending similar messages - in substance though not in form - to North African governments as the Americans send to the Caribbean, and that the Germans are sending the same message to the governments to the east of them. The message is: "We'll do what we can to help you, provided you make sure you keep your people at home." And this policy has the support of the peoples of all the affluent and relatively affluent democracies. Any democratic government that decided to accept uncontrolled mass immigration of poor people would fall immediately.

So far, we in the affluent world are having things all our own way. But this cannot last. Things are getting worse out there in "the less developed world," as the current international jargon calls it, and they will continue to get worse, in a variety of ways, throughout at least the first century of the third millennium. The implications of the population figures are appalling, if we will just look at them instead of listening to sophists who do their best to make them sound harmless.

In 1970, when I wrote the article from which I have quoted here, the population of the world, according to the agreed international statistics, amounted to nearly four billion people. This year the population amounts to nearly six billion people. That is an increase of nearly two billion people in twenty-four years: an increase, that is, of about fifty percent.

šiestich rokov *zdvojnásobí*. Ak sa skutočne vo veľkom meradle zrealizujú opatrenia, ktoré sa schválili v Káhire, zdvojnásobenie sa trochu spomalí, ale sotva výraznejšie. Samotné znížovanie nárastu počtu obyvateľstva je hrozivo pomalým procesom. Už súčasný počet obyvateľstva zemegule je taký obrovský, že dokonca aj malé prírastky, ak ich vnímame ako časti celku, sú v absolútnych číslach mimoriadne veľké.

Predstavuje to veľký vzostup ľudskej biedy a hnevu. Bohaté krajiny, ktorých sme súčasťou, môžu pravdepodobne ešte dlhšiu dobu udržať biedu v bezpečnej vzdialenosti, a to práve robíme. Domnievam sa však, že s nástupom nového storočia môžeme očakávať narastajúce problémy s agresiou zvonku. V tejto súvislosti môžu mať teórie zosnulého Lin Piaa aj dnes svoje opodstatnenie.

Lin Piao bol významným čínskym marxistickým teoretikom v období Maovho vedenia. Neskôr upadol do nemilosti a Maovi nástupcovia ho zlikvidovali; to však, samozrejme, nič nepridáva ani neuberá na závažnosti jeho teórií. Najznámejšou sa stala jeho teória svetovej revolúcie, založená na princípe „vidiek proti mestu“. Počas čínskej revolúcie vojaci, pôvodom roľníci, najprv ovládli vidiek, aby sa vzápätí zamerali na mestá, sčasti aj tak, že ich nechali vyhladovať. V Lin Piaovej teórii svetovej revolúcie tretí svet predstavuje vidiek a bohaté krajiny mestá. Podľa uvedeného čínskeho modelu sa mestá na celom svete budú musieť podrobiť vidieku.

V podobe, akú navrhoval Lin Piao, nie je táto teória vierohodná: „mestá“ bohatého sveta, s ich skladmi preplnenými potravinami, nedokáže tretí svet nechať vyhladovať, koniec koncov, sám je zväčša na pokraji vyhladovania a čiastočne sa drží pri živote pomocou západných príspevkov. Vojenské dobytie Západu zo strany tretieho sveta nepredstavuje ani vzdialenú reálnu hrozbu. Lin Piaova celková predstava je však pravdivá do tej miery, že násilné útoky z tretieho sveta proti západným cieľom budú v budúcom storočí a možno aj neskôr pravdepodobne narastať.

The *rate*, of increase has been slowly falling, but most of the slowing is in the population of the affluent countries. According to estimates made in early 1994, the population of “the less developed world” will double over the next thirty-six years. If the kind of measures approved in Cairo are actually put into effect, on a large scale, the doubling will take a bit longer, but probably not much longer. The slowing down of population growth is itself a frighteningly slow process, and the size of the population already there is so great that even small accretions, seen as a proportion of the whole, are extremely large, in absolute terms.

This represents an enormous increase in human misery and in human anger. The affluent countries - of whom you and I are part - can probably keep the misery at arm's length, as we are now doing, for a long time to come. But I think we may have increasing trouble with aggression from out there, as the next century progresses. In this connection the theories of the late Lin Piao may have some continuing relevance.

Lin Piao was an eminent Chinese Marxist theoretician, under Chairman Mao. He was later disgraced and liquidated under Mao's successors, but that of course neither validates nor invalidates his theories. He is best known for his theory of world revolution, around the concept of “the countryside” versus “the cities.” In the Chinese Revolution, the peasant-soldiers first made good their control of the countryside and then moved in on the cities, partly by starving them out. In Lin Piao's theory of world revolution, the Third World is the countryside, while the affluent areas are the cities. The cities will be forced to submit to the countryside throughout the world, following the Chinese model previously established.

In the form proposed by Lin Piao, the theory lacks credibility: “the cities” of the affluent world, with their abundant stores of food are not to be starved out by the Third World, much of which is itself on the verge of starvation and kept alive partly by Western contributions. Nor is actual military conquest of the

Doterajšie útoky pochádzajú väčšinou z moslimskej strany: Irán, Líbya, Sýria a z časti od veľkej neznámej, ktorú poznáme pod menom PLO (Organizácia na oslobodenie Palestíny). Chronická moslimská nevráživosť voči nepravovernému Západu môže meniť svoju intenzitu a územný dopad, ale nie je pravdepodobné, že by zanikla, pravdepodobne vzrastie. Počet moslimských fundamentalistov sa takmer určite zvýši, nielen čo sa týka ich podielu v rámci moslimského obyvateľstva, ale aj z hľadiska celého tretieho sveta. Sú veľmi úspešní v získavaní nových veriacich a aj odmietanie antikoncepcie u fundamentalistov udrží rast pôrodnosti na čoraz vyššej úrovni než u ich nefundamentalistických susedov, nehovoriac už o bohatom Západe.

V priebehu budúceho storočia budú teda zrejme pribúdať nepriateľské moslimské akcie. Môžu však vzniknúť iné formy terorizmu, ktoré ovládnu najprv vlastné územia, a potom sa začnú usilovať o dobytie ďalších. Z nich je ďaleko najatraktívnejší bohatý Západ.

Ludia v bohatých krajinách majú sklon uvažovať o chudobných z tretieho sveta ako o nediferencovanej mase. V skutočnosti sú getá tretieho sveta, podobne ako predmestské štvrte v južnej Afrike, centrom zintenzívňujúceho sa a narastajúceho procesu prirodzenej selekcie, ktorá vyúsťuje do vytvorenia obzvlášť deštruktívnej vrstvy kriminálnej elity. Nemalo by to nikoho prekvapiť. Tam, kde je málo pracovných príležitostí, alebo nie je takmer žiadna práca, sú aktívni mladí ľudia nútení zameriavať sa na zločin. A v týchto podmienkach bude konkurencia medzi zločincami mimoriadne silná. Tí, čo sa vyšvihnú na vrchol, budú najtvrdší z tvrdasov, najsurovší spomedzi prefikovaných, najprefikanejší spomedzi surovcov a najrozchnevanejší z nahnevanych. Skutočná prirodzená aristokracia, ktorá sa čo do pôvodu, názorov a modelov správania ani veľmi nelíši od lúpežných rytierov v stredovekej Európe a od niektorých neskorších typov západnej šľachty.

Elita tohto druhu nepribúda iba v treťom svete, ale aj vo veľkých mestách bývalého

West by the Third World even a remotely serious possibility. Yet his general idea has truth in it to this extent; that violent attacks out of the Third World, against Western targets, are likely to be on the increase throughout the next century, and perhaps for a longer period. The attacks that have occurred so far have mainly come from Muslim sources: Iran, Libya, Syria, and various points in the ambiguous political nebula known as the PLO. The inveterate Muslim hostility to the infidel West may fluctuate in intensity, and vary in territorial incidence, but it is unlikely to go away, and will probably increase. Muslim fundamentalists will almost certainly grow in numbers, both as a proportion of the Muslim population and of Third World population. They are good at making converts, and also their rejection of artificial contraception will keep the fundamentalist fertility rate and birth rate at much higher - and increasingly higher - levels than those prevailing among their non-fundamentalist neighbours, let alone the affluent West.

Muslim hostility, therefore, is likely to increase in the course of the next century. But other kinds of terrorists are likely to arise, dominating their own districts, and then beginning to look for other worlds to conquer. Among the other worlds, by far the most attractive prospect is the affluent West.

People in the affluent countries are in the habit of thinking of the Third World poor as an undifferentiated mass. In reality the Third World ghettos - such as the townships of South Africa - are the centres of an intensified and accelerated process of natural selection, culminating in the creation of a particularly ferocious criminal elite. This should not surprise anyone. Where there are very few jobs, or almost no jobs, active youngsters are bound to turn to crime. And in such conditions, competition among criminals will be peculiarly intense. Those who rise to the top will be the toughest of the tough, the most ruthless among the cunning, the most cunning among the ruthless, and the angriest among the an-

Sovietskeho zväzu, ba dokonca vo veľkých mestách na Západe, predovšetkým v mestských getách, napríklad v Los Angeles. Sú to dravé elity, ktorých cieľom je získať korisť a moc (a zároveň vyjadriť hnev). Zdá sa neodvratné, že skôr či neskôr sa skoncentrujú na miestach, kde je korisť a moci najviac, teda v dominantných častiach veľkých miest Západu. Na Západe, aj v iných oblastiach, vytvoria rozličné kombinácie skupín kriminálnych elit, budú pôsobiť v oblasti priamej lúpeže, preniknú aj do existujúcich zločineckých štruktúr, ako je obchod s drogami a teroristické vydieranie, azda aj do nukleárneho vydierania so zariadením, získaným z Ruska. Pre takéto skupiny to istotne nebude zložitejšie než pre IRA získať veľké množstvo moderných zbraní. A ľahko môžu zistiť, tak ako to rozpozerala aj IRA, že moderné západné vlády sú rýchlo zaskočené a zlaknuté, ak sa proti nim použije kombinácia terorizmu a vydierania.

Tí, čo sa vyšvihnú na vrchol, budú najtvrdší z tvrdšav, najsurovší spomedzi prefikáných, najprefikanejší spomedzi surovcov a najrozehnevanejší z nahneváných.

V dnešnej situácii na konci tisícročia sú teroristické útoky na západné ciele zo základní tretieho sveta ešte stále zriedkavé, zatiaľ najzávažnejším príkladom bol útok moslimských teroristov na obchodné centrum v New Yorku. Tlak tretieho sveta sa v roku 1994 pociťuje najmä ako pokusy chudobných ľudí dostať sa „dnu“ a snaha udržať ich „mimo“. V tomto zmysle sme už dosiahli stupeň, ktorý som predpovedal v článku z roku 1970, keď som napísal: „O vyspelom svete možno povedať a on sa môže aj cítiť ako uzavretý a strážený palác v meste, ktoré zachvátil mor.“ Útok na palác z mesta postihnutého morom sa má iba začať, ale my už pociťujeme jeho bezprostredné nebezpečenstvo.

Venujme pozornosť etickým a intelektuálnym dôsledkom etapy, v ktorej sa ocitáme dnes: „uzavretý a strážený palác“ v predvečer

gry. A natural aristocracy indeed, and not so very different from the robber barons of the European Middle Ages and some later Western aristocracies, either in their origins or in their outlook and patterns of behaviour.

Those who rise to the top will be the toughest of the tough, the most ruthless among the cunning, the most cunning among the ruthless, and the angriest among the angry.

There are rising elites of that kind, not only in the Third World but in the great cities of the former Soviet Union, and even in the great cities of the West, especially in the ghettos of cities like Los Angeles. These are predatory elites, formed for the acquisition of loot and power (as well as for the expression of anger), and it seems inevitable that sooner or later they will concentrate on the places where most of the loot and power are, the dominant sections of the great cities of the West. Various combinations of groups of criminal elites - inside and outside the West - will be formed both for outright robbery, muscling in on existing rackets, such as the drug traffic, and for terrorist blackmail, including perhaps nuclear blackmail, with devices acquired from Russia. In any event, such groups will have no more difficulty than the IRA has had in getting their hands on large quantities of modern weaponry. And they may well find, as the IRA has found, that modern Western governments are a pretty soft touch when a combination of terror and blackmail is applied.

At the present stage of the eve of the millennium, terrorist assaults on Western targets from bases in the Third World are still rare, the attack by Muslim terrorists on the New York Trade Center being the prime example to date. The Third World pressures, in 1994, are felt mainly in the form of poor people trying to get in, and being kept out. In that sense we have already reached the stage foreseen in that 1970 article, when I wrote: “The advanced world may well be like, and feel like, a closed

útoku a na sklonku tisícročia. V uvedenej eseji som nepredvídal také typy teroristických útokov, o akých hovorím teraz, ale dostal som sa až po uzavretý a strážený palác a jeho etické a intelektuálne dôsledky. Napísal som vtedy:

„Tradičná etika si bude vyžadovať stále väčšie dávky svojej tradičnej neodmysliteľnej protilátky - značného pokrytectva a kultivovanej ľahostajnosti s istým minimálnym penzom dobročinnosti.“

V citovanej eseji som predvídal dosť vecí o našej dnešnej situácii. Priznávam však, že som podcenil rozsah pokrytectva a kultivovanej ľahostajnosti, aký sme boli na Západe schopní stráviť nedávno na jeseň roku 1994. Operácia obnovenia demokracie prekonáva všetky doterajšie rekordy v oblasti pokrytectva zo strany médií a kultivovanej ľahostajnosti zo strany verejnosti. Väčšina reportérov a komentátorov v amerických médiách napríklad písala a diskutovala o perspektívach obnovenia demokracie na Haiti, akoby demokracia bola ctihodnou haitskou inštitúciou a akoby Clintonovi išlo o jej budúcnosť. To všetko v čase, keď bolo celkom zrejmé, že jeho myšlienky sa sústredili výlučne na vyhliadky demokratických kandidátov vo voľbách do Kongresu. Jediné, čo prezidenta v súvislosti s Haiti zaujímalo, bolo *Haiti ako volebná otázka*: akú podobu možno dať Haiti v očiach voličov, ktorí nepoznajú a ani sa nestarajú o skutočný stav v krajine. Haiti ako problém je v skutočnosti záležitosťou dymovej clony, zrkadiel a „šikovných poradcov“. (Šikovný poradca, v orig. *spin doctor* - od *to spin a story* - poskytnúť médiám pozitívnu či priaznivú interpretáciu nejakej udalosti alebo poburujúceho výroku politika. *Pozn. prekl.*) Skutoční Haitania - v podobe utečencov na člnoch - musia zostať mimo: mimo kampane aj mimo krajiny. Operácia obnovenie demokracie bola v skutočnosti Operáciou návratu demokratických kandidátov. Nemuselo to fungovať, ale bola to ústredná myšlienka; *jediná* idea.

Všetci komentátori majú rovnaké informácie ako vy alebo ja; jednou časťou svojho

and guarded palace, in a city gripped by the plague.“ The assault on the palace, out of the plague-gripped city, has yet to begin, but we can already sense its imminence.

Let us now turn to the ethical and intellectual implications of the stage we have now reached: the “closed and guarded palace,” on the eve of the attack and of the millennium. In that essay, I did not yet foresee the kind of terrorist attacks I have been discussing, but I did get as far as the closed and guarded palace and its ethical and intellectual implications. As I wrote then:

“The traditional ethic will require larger and larger doses of its traditional built-in antidotes - the forces of hypocrisy and cultivated inattention combined with a certain minimum of alms.“

I foresaw, in that essay, quite a lot about our present condition. But I confess that I did not foresee quite as large doses of hypocrisy and cultivated inattention as we ingested throughout the West as recently as the autumn of 1994. Operation Restore Democracy beats all previous records in the domain of hypocrisy, as have the responses of the media and the public to that operation, in the domain of cultivated inattention. In the American media in particular, most reporters and commentators have been describing and discussing the prospects for the restoration of democracy in Haiti as if democracy were a venerable Haitian institution, and as if Clinton were devoting his mind to its prospects in Haiti, at a time when it was perfectly obvious that his mind was exclusively concentrated on the prospects of the Democratic candidates in the midterm Congressional elections. All that concerned the president about Haiti was *Haiti-as-an-electoral-issue*: that is, what Haiti can be made to look like to voters who neither know nor care about the real-life country. *Haiti-as-an-issue* is an affair of smoke, mirrors, and spin doctors. Real-life Haitians, in the shape of boat people, have to be kept out: out of the campaign and out of the country.

mozgu to všetko veľmi dobre vedia. Keď však píšú pre verejnosť, rozmyšľajú druhou časťou mozgu: tou, ktorá je naladená na vypracúvanie uhladených fikcií ako chlácholivého placeba namiesto nelichotivej reality. (Mám na mysli väčšinu reportáží a komentárov; existujú však aj čestné výnimky.)

Ústrednou témou tejto knihy, hoci často ukrytou pod povrchom, je budúcnosť hlavného prúdu osvietenskej tradície, ktorá bola osou našej západnej kultúry počas dlhšieho obdobia druhej polovice práve končiaceho druhého tisícročia. V tomto ohľade ma viac znepekujú inštelktuálne než morálne aspekty diskutovaného javu. Hlavnou myšlienkou osvietenstva bolo uplatňovanie rozumu na riešenie situácie človeka. Ako však môžete uplatniť rozum, ak sú vaše kognitívne procesy v rozklade, alebo sú narušené do tej miery, že vám skresľujú obraz o ľudskej situácii a vy máte o nej sfalšovanú predstavu?

Zdá sa mi, že hrozivo veľká časť sprostredkovateľov správ na konci tisícročia trpí istým druhom kognitívnej degenerácie, ak už nepredpokladáme, že vedome klamú; nemyslím si, že by to bol tento prípad. Akokoľvek sa veci majú, obraz nášho žitého sveta, ako nám ho sprostredkúva televízia, rádio a tlač, je zvláštnou zmesou faktov a fikcie. Fakty, väčšinou v podobe obrazov, sú veľmi často desivé. Fikcia prenikne do komentára a do interpretácie so silným nábojom fantázie, založenej na zbožnom želaní, neodôvodnenom upokojovaní a náznakoch prírýchlych riešení. Na Haiti sa obnovila demokracia. Hrôzy občianskej vojny v bývalej Juhoslávii sa môžu odstrániť bombardovaním Srbov alebo ozbrojením moslimov.

Takéto deformácie a ilúzie nie sú výlučne výsledkom toho, čo môžeme nazvať „syndrómom stráženého paláca“. Podporuje ich štát a tendencia komunikačných procesov konca dvadsiateho storočia: uverejňovanie veľmi rýchlych komunikačných aktov, prudký sled meniacich sa senzačných obrazov a veľmi krátke intervaly na udržanie pozornosti. Zdá sa, že George Santayana intuitívne cítil dnes

Operation Restore Democracy was really Operation Return the Democratic Candidates. It may not have worked, but that was the idea; the *only* idea.

All these commentators, being as well-informed as you or I, know all this perfectly well with one part of their minds. But when they write for publication, they think with another part of their mind: one which is attuned to the elaboration of decorous fictions as reassuring substitutes for disreputable realities. (I am speaking about most of the coverage and comment; there are honourable exceptions.)

The central theme of this book, though often lying under the surface, is the future of the mainstream Enlightenment tradition, which has been at the centre of our Western culture throughout most of the second half of the second millennium, now drawing to an end. In that connection, I am more perturbed by the intellectual than the moral aspects of the phenomena we have been discussing. The application of reason to the human situation has been the *idée maitresse* of the Enlightenment. But how can you apply reason to the human situation if your cognitive processes have decayed, or been debauched, to such an extent that you are being presented, and are presenting yourself, with a falsified picture of the human situation?

It seems to me that an alarmingly high proportion of communicators, on the eve of the millennium, are suffering from some sort of cognitive degeneration, unless we assume that they are consciously lying, which I don't believe to be the case. However that may be, the picture of the world we live in that we are receiving - through television, radio, and the press - is a curious mixture of fact and fiction. The facts, mostly in the form of pictures, are very often horrifying. The fiction comes into the commentary and interpretation, heavily charged with wishful fantasy, unwarranted reassurance, and intimations of quick fixes. Democracy is being restored in Haiti. The horrors of civil war in former Yugoslavia can be abolished by blowing up Serbs or arming Muslims.

nastupujúcu mentálnu degeneráciu, keď varoval pred „mysľou bez obzoru a schopnosti zamyslenia“. (Veta je súčasťou nápisu v jedálni Massey College.) Všetky zlovestné znaky konca tisícročia majú tendenciu vyhnúť sa realite, čo je typické pre syndróm stráženého paláca.

Skutočný stav vzťahov medzi rozvinutým a tretím svetom je taký, že pred ním chceme prirodzene uniknúť. Keď sa útek z reality stane pre jednotlivca zvykom, považujú ho za duševne chorého. Príliš mnohí z nás, najmä spomedzi našich tvorcov verejnej mienky, sa úplne prirodzene vyhýbajú realite vo vzťahoch k tretiemu svetu, ba veľmi často aj v iných oblastiach. Narastajúca prevaha týchto pomerov ohrozuje prežitie osvietenských hodnôt a z nich odvodených inštitúcií. Jednou z viacerých možností, ktorým čelíme my, privilegovaní obyvatelia stále viac preľudnenej planéty, je práve istý druh kolektívneho šialenstva. Môže ísť o dôsledok potláčanej viny, najmä na úrovni najlepšie informovaných členov spoločnosti, čo napokon môže viesť ku kolektívnemu popretiu reality.

Tento desivý dôsledok nie je ani nevyhnutný, ani chimérický; je to reálna alternatíva, ktorá sa dá dedukovať iba ako jedna z možných tendencií, fungujúcich na konci tisícročia v rozvinutých spoločnostiach. Ak nám má zostať nádej na odvrátenie takéhoto vývoja, musíme sa okamžite začať vyrovnávať s tendenciami, o ktorých som hovoril: s tendenciami cúvať pred realitou, ktoré sa stali každodenným javom našej kultúry.

Na úvod musíme začať radou, aká sa najčastejšie dáva pacientovi ohrozenému citovým a mentálnym zrútením. Musíme vykopať našu ukrytú vinu a zistiť jej rozsah a hranice. Musíme určiť, s čím môžeme pohnúť a koľko je toho, čo nedokážeme zmeniť. Potom musíme začať robiť to, čo sa dá a naučiť sa žiť s priznaním si takého stupňa viny, ktorý je neoddeliteľný od situácie ľudí ako sme my, vo svete, v ktorom práve žijeme. *Vedomé* prijatie daného faktu: musíme si striktno odoprieť jedovatú útechu ilúzie, lebo kdesi počas tretieho tisícročia zdegenerujeme pod úroveň *homo sapiens*.

Such distortions and illusions are not entirely a result of what may be called “the guarded palace syndrome.” They are favoured by the state and tendency of the late-twentieth-century communications process: featuring very fast communications, a rapid sequence of varying sensational images, and very short attention spans. George Santayana seems to have had an intuition of the mental degenerate now getting in when he warned against “a mind without scope and without pause.” (The phrase is part of an inscription in the dining room of Massey College.) These ominous features of the eve of the millennium all tend to aggravate the tendency to flinch from reality which is characteristic of the guarded palace syndrome.

The reality of the relations between the advanced world and the Third World has become such that it is natural for us to flinch from it. Yet when flinching from reality becomes habitual in the life of an individual, he is found to be insane. Too many among us, and among our opinion-formers in particular, are habitual flinchers in relation to Third World situations, and often in other ways also. The growing prevalence of this condition threatens the survival of Enlightenment values, and of the institutions derived from these. One of the many unpleasant possibilities that face us, who are the privileged inhabitants of an increasingly overcrowded planet, is that of a kind of collective madness. This could be the result of suppressed guilt - especially at the level of the best-informed members of our society - resulting eventually in a collective denial of reality.

That ghastly outcome is neither inevitable nor chimerical; it is a serious possibility which can be inferred - as a possibility, and no more - from existing tendencies at work in the advanced societies on the eve of the millennium. If we are to have hope of averting such an outcome, we need soon to begin to reverse the tendencies I have been considering: the tendencies which are making flinching from reality habitual in our culture.

To begin with, we need to do what a patient threatened with emotional and mental break-

Čo môžeme urobiť pre tretí svet je dôležité, ale možnosti sú obmedzené. Väčšinu najlepších aktivít vykonávajú súkromné inštitúcie, ako je *Oxfam* a *Médecins sans frontières*. Závery z Káhiry sú mimoriadne závažné. To najlepšie, čo vlastne možno vykonať, bude zrejme len zrnkom piesku vo veľkej a rozširujúcej sa púšti ľudskej mizérie.

V prvom rade nám musí byť jasné, že mnohí sa máme čo cítiť vinní. Druhá vec je, že táto vina je neoddeliteľnou súčasťou našej existencie.

Sme skutočne v situácii ľudí v záchrannom člne, o ktorom som už hovoril. Ruky sa natahujú po okrajoch člna a kapitán ich s naším tichým súhlasom odtína, aby zachránil naše životy, aj svoj vlastný. Podobné prípady sa v histórii moreplavby stali často. Stroskotanci vedeli, že nemajú skutočnú rozumnú alternatívu. Ak by dovolili všetkým zúfalcom dostať sa do člna, potopil by sa a zahynuli by aj tí, čo boli v člne, aj plavci - a nikomu by to nepomohlo. Racionálnou úvahou sa však neoslabí pocit viny tých, čo sa zachránili. Racionálne úvahy nepreniknú do snov, ani nevymažú obraz sekery odtínajúcej zápästie.

Ak by sa mal takýto stupeň túžobných priání stať normou a mal by sa snáď aj prekonať, celá naša západná kultúra by prišla o svoj kolektívny rozum pravdepodobne už počas prvej štvrtiny tretieho tisícročia.

V našich snoch v predvečer druhého tisícročia podobne ako v snoch našich predkov vystupuje roztopašný démon, ktorý nám radostne šepká do ucha: „Si prekliaty!“

V záchrannom člne rozvinutého sveta v skutočnosti nevidíme sekeru. Prácu za nás vykonávajú v takej abstraktnej a neosobnej forme, ako je len možné imigračné zákony a kvóty. Je to všetko záležitosť rutiny a médií teda o tom zväčša nereferujú. K nám preniknú iba občasné záblesky reality prostredníctvom utečencov na člnoch - Vietnamcov, Kubáncov či Haitánov. Keď ich odpracú z cesty - od ka-

down is most often advised to do. We need to dig up that buried guilt of ours and ascertain its extent and its limits. We need to find how much there is that we can do something about, and how much that we can do nothing to remove. Then we need to get on with doing what we can do, and get on also with living with conscious acceptance of that degree of guilt which is inseparable from our condition as the kind of people we are, in the kind of world we happen to live in. Conscious acceptance: we must rigorously deny ourselves the poisoned comfort of illusion, or we shall degenerate below the level of homo sapiens at some point in the course of the third millennium.

What we can do for the Third World is significant but quite limited. Most of the best work is being done by private agencies like Oxfam and Médecins sans Frontières. The Cairo agenda is critically important. But the best that can actually be done will not likely make more than a dent in the great and growing mess of human misery

The first thing to feel clear about is that we do have a lot to feel guilty about. The second is that most of the guilt is inseparable from our condition.

We are actually in the position of the people in that lifeboat which I referred to earlier. Hands are clutching at the sides of the lifeboat, and the captain, with our acquiescence, is cutting off those hands to save our lives as well as his own. Such incidents have often happened in the history of seafaring. The survivors knew that they had really no sensible alternative. To allow all those desperate swimmers to swarm aboard would have sunk the boat, leaving those aboard it to perish along with the swimmers, doing no good at all to anyone. But that rational consideration can have done little to relieve the guilt of the survivors. Rational considerations do not penetrate dreams, or obliterate the image of a hatchet severing a wrist.

In our dreams, as in the dreams of our ancestors on the eve of the second millennium, there is a frolicsome demon, gaily whispering in our ear: “You’re damned!”

mier a od krátkeho upriamenia pozornosti -, opäť sa nastolí nepozorovaná rutina vylučovania.

My však vieme, čo sa deje, i to, že sa tak deje pre naše dobro, a v tichosti s tým súhlasíme. Vnútna logika funguje rovnako ako v prípade záchranného člna. Ak by sa povolila masová imigrácia z chudobného sveta, potopilo by to naše ekonomiky a spoločnosti. Topili by sme sa v mori chudoby, náš chudák emigrant by sa potopil s nami tak ako tí chudobní, čo už sú tu, a tretí svet by sa nemal o nič lepšie, keby bohatý svet zmizol. V skutočnosti by toto zmiznutie zhoršilo stav tretieho sveta, nie oveľa, ale významne.

Povolenie masovej imigrácie z tretieho sveta do bohatých krajín by vlastne nebolo na prospech ani jemu. Možno to dokázať. Dôkaz je však irelevantný, ak máme hovoriť o etike. Ak sme sami k sebe úprimní, vieme, že všetkých týchto ľudí držíme mimo vo vlastnom záujme. Samozrejme, na poznanie jestvuje liek, a tým je *nebyť* k sebe úprimný. Tento liek na vinu má však katastrofálny vedľajší účinok, rozožiera intelekt.

Tento jedovatý liek je lákavý pre nás všetkých, ale najmä pre Američanov. Dôvody pramenia v nich samých. Korenia hlboko v ich dejinách - odvíjajú sa z puritánskych koreňov sedemnásteho storočia. Američania radi považujú svoju krajinu za eticky motivovanú, na rozdiel od krajín starého sveta, ktoré sa riadia „realpolitikou“ (*Realpolitik*). Toto eticky ambiciózne gesto malo svoje veľké priaznivé účinky, ako bolo zrušenie otroctva v devätnástom storočí a zrušenie inštitútov rasovej diskriminácie v dvadsiatom storočí. Predstava etickej nadradenosti však môže mať aj veľmi ničujúce dôsledky, najmä v oblasti zahraničnej politiky. Môže to viesť k osvojeniu si nebezpečne veľkých dávok pokrytectva a kultivovanej ľahostajnosti. *Viedlo to, a to iba prednedávnom, k všeobecnému prijatiu doslovného významu Operácie obnovenia demokracie.*

Tadiaľto vedie cesta k šialenstvu, takmer doslovne. Ak by sa mal takýto stupeň túžobných priání stať normou a mal by sa snáď aj

We in the lifeboat of the advanced world don't actually see the hatchet. The job is done for us in as abstract and impersonal a way as possible, through immigration regulations and quotas. It is all a matter of routine, and so not covered by the media almost all of the time: we only get occasional glimpses of the reality, through the boat people - Vietnamese, Cuban, and Haitian. Once these are tidied out of the way - out of the way of cameras and a short attention span - the unobserved routine of exclusion sets in again.

Yet we know what is being done, and that it is done for our sake, and we approve of it, silently. The inner logic is the same as that of the lifeboat. Permitting mass immigration from the poor world would swamp our economies and our societies. We would drown in a sea of poverty, our immigrant poor would drown along with us - as would the poor already here - and the Third World would be no better off for the disappearance of the advanced world. In fact the Third World would be worse off from that disappearance; not enormously worse off, but significantly so.

Permission of mass immigration from the Third World to the advanced would actually not be to the advantage to the former. That can be demonstrated. But the demonstration is irrelevant, ethically speaking. We know, if we are honest with ourselves, that it is for our own sakes, not for theirs, that we are keeping all these people out. Of course there is a remedy for that knowledge, which is not to be honest with ourselves. Yet this remedy for guilt has a disastrous side effect, since it erodes the intellect.

That toxic remedy is always tempting to all of us, but it is especially seductive to Americans, for reasons which are in large part creditable to them. These reasons are deeply rooted in their history - going back to their country's seventeenth-century Puritan roots. Americans like to think of their country as ethically motivated, unlike the countries of the Old World, which are motivated by realpolitik. This ethically ambitious posture has had some large benign effects, as in the abolition

prekonať, celá naša západná kultúra by prišla o svoj kolektívny rozum pravdepodobne už počas prvej štvrtiny tretieho tisícročia.

Gladstona vo svojej dobe menej obviňovali za to, že mal vždy falošnú kartu v rukáve, než za to, že tvrdil, že mu ju tam vložil všemocný Boh.

Hovoril som o chorobe, ktorá ohrozuje celú západnú kultúru; špecifický jav, ktorým som sa zaoberal, nazvime ho etickým imperatívom, sa však predsa len týka Ameriky, a nie Západu všeobecne. Francúzske národné dedičstvo od čias Richelieua oplýva cynizmom, obzvlášť vo svojich neodmysliteľne nechutných vzťahoch k neurčitému nefrankofónnemu svetu. Bohatá talianska politická imaginácia, formovaná Machiavellim, sa hrdo zabíde bez etického rozmeru. Prípád Nemecka je dozaista zložitejší zásluhou hroznej zlomevej čiary v jeho dejinách od druhého do piateho desaťročia dvadsiateho storočia. *Realpolitik* je nemecký výraz, ktorý bol dominantným princípom v imperiálnom Nemecku ako aj počas Tretej ríše. Nemecké vlády po roku 1945 povinne zavrhovali „realpolitiku“ a hlásali americkú morálnu rétoriku. To isté sa týka Japonska. V oboch prípadoch však akosi pociťujeme nedostatok entuziazmu, absenciu vnútorného odovzdania sa hodnotovému systému, ktorý bol prijatý iba ako dôsledok vonkajšieho tlaku. Sú obdobia, keď si samotná realpolitika vyžaduje zrieknutie sa „realpolitiky“. Ako povedal Machiavelli, vládár musí pestovať zdanie zbožnosti. Na druhej strane skutočná zbožnosť býva na prekážku.

Zo všetkých západných krajín - azda s výnimkou Kanady - najlepšie chápe americký mravný imperatív Británia, veď pochádza z puritánskej časti britských dejín. Azda najhorlivejšími prívržencami mravného imperatívu boli Oliver Cromwell a William Ewart Gladstone. Ale našlo sa aj veľa Britov, ktorí v sedemnástom storočí nedôverovali Cromwellovi a opovrhovali ním, rovnako ako v deväťnástom storočí Gladstonom.

of slavery in the nineteenth century, and the abolition of institutions of racial oppression in the twentieth. Yet the assumption of ethical superiority can also have extremely deleterious effects, especially in the field of foreign policy. It can lead to the ingestion of dangerously large doses of hypocrisy and cultivated inattention. It has led, and very recently, to the general acceptance, at face value, of Operation Restore Democracy.

That way madness lies, quite literally. If that level of wishful fantasy should become the norm, and should then perhaps even be surpassed, our whole Western culture will be going out of its collective mind, probably within the first quarter of the third millennium.

I spoke just now of an affliction threatening our whole Western culture, yet the specific phenomenon I had been considering - let us call it the ethical imperative - is peculiar to America, not general to the West. The French national heritage, since Richelieu's day, is rich in cynicism, especially in its inherently distasteful relations with the dim non-Franco-phone world. The rich Italian political imagination, shaped by Machiavelli, proudly dispenses with an ethical dimension. The German case is necessarily more complex, because of that ghastly fracture line across their history from the second to the fifth decade of the twentieth century. *Realpolitik* is a German word and was the governing concept of the foreign policies both of Imperial Germany and the Third Reich. Since 1945, successive German governments dutifully repudiated *realpolitik* and echoed American ethical rhetoric. The same is true of Japan. But in both cases one somehow senses a lack of enthusiasm, an absence of internal commitment to a value system adopted as a result of external constraints. There are times when *realpolitik* itself requires a repudiation of *realpolitik*. The prince, as Machiavelli said, must cultivate an appearance of piety. Real piety, on the other hand, is apt to get in the way.

Of all the Western countries - except perhaps Canada - Britain best understands the

Británia aj Spojené štáty poznali mravný imperatív, ale odpor voči nemu je oveľa zreteľnejší v britskej než v americkej tradícii. Gladstona vo svojej dobe menej obviňovali za to, že mal vždy falošnú kartu v rukáve, než za to, že tvrdil, že mu ju tam vložil všemocný Boh. Mnohí Briti majú rovnaké, ba ešte silnejšie pocity vo vzťahu k mravnej dimenzii pri formulovaní americkej zahraničnej politiky. To „ešte silnejšie“ im dodáva nacionalistický sentiment. Jedna vec je počúvať vodcu národa o stotožnení odvekých morálnych princípov s národnými záujmami vlastného národa. Iné je už počúvať vodcu *inébo* národa, dokonca aj najbližšieho spojenca, keď bez námahy a plynule hovorí o takom istom stotožnení v mene svojho národa. Profesionálny takt britských diplomatov, ktorí sú neustále vystavení americkej politicko-etickej rétorike, sa potrebou zachovať vážnu tvár podrobuje maximálnej skúške. Ako názornú ukážku toho, čo mám na mysli, odporúčam prezrieť si pozorne fotografie výrazov na tvári Douglasa Hurda na medzinárodných konferenciách s účasťou západných spojencov.

Do určitej miery je zdravé, ak sa v reakciách amerických spojencov na americký mravný imperatív ako medzinárodnú politickú silu vyskytuje istý prvok cynizmu. Spojenci musia vedieť dekódovať formulácie, ktorých praktický reálny význam býva často skrytý pod povrchom. Dekódovanie si pri spracovaní hypotéz vyžaduje istú dávku cynizmu a po jeho ukončení môžu výsledky smerovať aj k zvýšeniu pôvodného cynizmu. Tento čiastočne prospešný cynizmus však treba udržať v istých medziach. Vo vnútorných vzťahoch západných štátov by solidarita mala mať prednosť pred výhradami a cynickými interpretáciami. Všetci sme v tom istom člne, aj keď, alebo práve preto, že máme dôvod cítiť sa neprijemne vzhľadom na spôsob, akým sa náš čln musí držať nad vodou.

Čo je pre ostatné západné krajiny, pokiaľ ide o Spojené štáty, najdôležitejšie? Nie to, že je to najbohatšia a najsilnejšia zo západných krajín, ani to, že ide o vodcu vojenského zo-

American ethical imperative, for this derives initially from the Puritan part of Britain's own past. There have been no more ardent exponents of the ethical imperative than Oliver Cromwell and William Ewart Gladstone. But there were also many Britons who distrusted and detested Cromwell in the seventeenth century, and Gladstone in the nineteenth.

Gladstone, in his time, was blamed less for having the ace of trumps up his sleeve than for claiming that Almighty God had put it there.

Both Britain and the United States have known the ethical imperative, but the resistance to it is much more marked in the British tradition than in the American. Gladstone, in his time, was blamed less for having the ace of trumps up his sleeve than for claiming that Almighty God had put it there. Many Britons feel the same way, only more so, about the ethical dimension in the formulation of American foreign policy. The "more so" is supplied by nationalist sentiment. It is one thing to hear a national leader of one's own identifying the eternal principles of morality with the national interests of one's own nation. It is another to hear the national leader of another nation - even one's closest ally - effortlessly and fluently making the same identification, on behalf of that nation. British diplomats, constantly exposed to American political-ethical rhetoric, find their professional skills tested to the limits by the need to keep a straight face. For illustrations of what I mean, study the photographs of the expressions worn by Mr. Douglas Hurd at any international conference involving all the Western allies.

It is healthy, up to a point, that there should be an element of cynicism in the responses of America's allies to the American ethical imperative as a force in international politics. The allies need to be able to decode formulations whose real practical meaning often does not lie on the surface. That decoding requires an element of cynicism in the framing of hypotheses,

skupenia, ktorého presné ciele v súčasnosti nie sú úplne jasné. Najvýznamnejšie je, že USA sú srdcom a dušou západného hodnotového systému, osvietenskej tradície, ktorá udržuje a presahuje do inštitucionálneho rámca západnej demokracie, slobody vyjadrovania a vlády zákona.

Spojené štáty sú srdcom a dušou tradície osvietenstva nielen preto, že ide o najbohatšiu a najmocnejšiu z krajín patriacich (alebo konvertovaných) do tejto tradície, ale aj preto, že ide o jediný štát, ktorý sa za ňu angažuje emocionálne aj intelektuálne. Osvietenská tradícia je neoddeliteľnou súčasťou amerického civilného náboženstva. Vyhlásenie nezávislosti a Ústava Spojených štátov sú osvietenkými dokumentmi a aj (paradoxne) posvätnými listinami amerického civilného náboženstva. Náboženstvo a nacionalizmus, ktoré sú v iných štátoch vždy potenciálnymi a často skutočnými nepriateľmi osvietenstva, sú s ním v Amerike pevne zviazané od samého počiatku.

Ani jeden z významnejších západných štátov nie je do takej miery spätý s osvietenskou tradíciou ako Spojené štáty. Británia má k nim, samozrejme najbližšie, ale stále nie veľmi blízko, hoci práve v Británii nadobudlo osvietenstvo po prvýkrát inštitucionálne podoby počas Slávnej revolúcie v roku 1688. Aby sme mohli zhodnotiť rozdiel medzi angažovanosťou v oboch krajinách, porovnajme oslavy dvojstoročnice Vyhlásenia nezávislosti v roku 1976 a tristoročnice Slávnej revolúcie v roku 1988. Spojené štáty oslavovali svoju dvojstoročnicu s láskou a s hrdosťou, s pompou a s náležitými slávnostnými obradmi. Briti si pripomenuli rok 1688 mlčky a rozpačito, ako keby nechceli uraziť jakobitov.

Je pravda, že v roku, ktorý nasledoval po pritlmenej britskej tristoročnici, oslavovali Francúzi so značným vonkajším leskom a honosnosťou dvojsté výročie svojej revolúcie. Náhodou som bol vtedy 14. júla v Paríži. Bola to nádherná párty, ale v podstate to bol kar. Špecificky francúzska osvietenská tradícia, ktorú potomkovia zdedili v podobe kultu Francúzskej revolúcie, sa premenila vo Fran-

and when the decoding is complete, the results may tend to increase the initial cynicism. Yet it is important to keep this partly salutary cynicism within limits. In the inter-relations of Western countries, solidarity should genuinely take precedence over reservations and cynical interpretations. We are all in the same boat even if - or rather, especially as - we have reason to feel uneasy about the ways in which our boat has to be kept afloat.

What is most important about the United States, for the rest of the West, is not that it is the richest and most powerful of the Western countries, nor that it is the leader of a military alliance, whose precise purposes, at the present moment in history, are not altogether clear. What is of primary importance is that the U.S. is the heart and soul of the Western value system, the Enlightenment tradition, which sustains and permeates the Western institutional framework of democracy, freedom of expression, and the rule of law.

The United States is the heart and soul of the Enlightenment tradition, not just because it is the richest and most powerful of the countries belonging within (or converted to) that tradition, but also because it is the only country committed to the Enlightenment tradition emotionally as well as intellectually. That tradition is part and parcel of the American civil religion. The Declaration of Independence and the Constitution of the United States are both Enlightenment documents, and also (paradoxically) sacred documents of the American civil religion. Religion and nationalism, which in other countries are always potential and often actual enemies of the Enlightenment, have in America been bound together with it, ever since the country itself came into being.

No other major Western country comes close to the U.S. in its commitment to the Enlightenment tradition. Britain comes nearest, of course, but still not very near, although it was in Britain that the Enlightenment first took institutional forms, in the Glorious Revolution of 1688. To measure the gap be-

cúzska aj v Rusku na komunizmus a moderní Francúzi nechcú o nej nič vedieť. Oslavy z roku 1989, na čele ktorých stál prezident Mitterand, boli vlastne oslavou istej listiny z roku 1789, ktorá počas celého trvania Francúzskej revolúcie nenadobudla účinnosť. Týmto dokumentom je *Déclaration des droits de l'homme et du Citoyen* z augusta toho roku. Ide o text so silnou americkou inšpiráciou. Thomas Jefferson, ktorý bol v tom čase splnomocneným vyslancom Spojených štátov v Paríži, mal na tvorbe francúzskej *Déclaration des droits* hlavný podiel, podobne ako pri vytváraní oveľa vplyvnejšieho Vyhlásenia o trinásť rokov skôr. Moderné Francúzsko nie je spojené s osvietenstvom prostredníctvom vlastnej tradície, ktorá vytrvala vyše dvesto rokov vlastných, ideologicky spestrených dejín od Francúzskej revolúcie. Francúzsko ako národný štát sa pevne pridržiavalo osvietenstva iba po druhej svetovej vojne; vtedy aj teraz išlo o osvietenskú tradíciu s prevažne anglofónnou inšpiráciou, ktorá je v súčasnosti najbezpečnejšie etablovaná v Spojených štátoch.

Nazdávam sa, že čím viac sledujeme vzťah medzi osvietenstvom a najväčšími západnými mocnosťami, tým zreteľnejšie vidíme, že pretrvanie dominancie osvietenskej tradície na Západe súvisí s jej kontinuálnou prevahou v Spojených štátoch.

Rád by som sa zhlboka nadýchol a preniesol sa v myslí doprostred budúceho tisícročia. O ktorých silách z tých, čo poznáme na jeho prahu, môžeme predpokladať, že budú fungovať o päťsto rokov?

Som si takmer istý, že tam v rôznych podobách vždy nájdeme náboženstvo a nacionalizmus. Dôvod je jednoduchý: sú tu už veľmi dlho a preukázali vysokú trvanlivosť. Pretrvávanie náboženstva sa stretne so všeobecným súhlasom, ale o nacionalizme môžu niektorí pochybovať. Nacionalizmus sa všeobecne považuje za pomerne mladý jav; viaceré učebnice ho datujú od neskorého osemnásteho storočia, tesne pred alebo tesne po Francúzskej revolúcii. Myslím si, že ide o omyl v kategorizácii. Nacionalizmus sa neobjavil po prvýkrát v

tween the two commitments, compare the celebrations of the bicentenary of the Declaration of Independence, in 1976, and of the tercentenary of the Glorious Revolution, in 1988. The United States celebrated its bicentenary with loving pride and pomp and ceremony. The British, on the other hand, commemorated 1688 in a muted and embarrassed manner, as if they did not wish to offend the Jacobites.

It is true that the French, in the year following the muffled British tercentenary, did celebrate the bicentenary of their revolution with considerable external *éclat* and panache. As it happens I was in Paris for that July 14. It was a splendid party, but essentially a wake. The specifically French Enlightenment tradition, descending to posterity as the cult of the French Revolution turned into Communism, both in France and Russia, and the modern French don't want to know about it. The 1989 celebrations, presided over by President Mitterand, were actually a celebration of a particular document of 1789, which had remained inoperative throughout the entire course of the French Revolution. The document is the *Déclaration des droits de l'homme et du Citoyen* of August of that year. This happens to be a document of mainly American inspiration. Thomas Jefferson, who was minister plenipotentiary of the United States in Paris at the time, took the leading part in the composition of the French *Déclaration des droits*, as he had in the composition of a more influential Declaration thirteen years before. Modern France is not connected with the Enlightenment, through an indigenous tradition sustained throughout the two hundred years plus of its own ideologically chequered history since the French Revolution. France, as a nation-state, fully adhered to the Enlightenment only after the Second World War, and this was and is an Enlightenment tradition of mainly English-speaking inspiration, now most securely established in the United States.

The more we look at the connection between the Enlightenment and the major Western powers, the more we see, I think, that

osemnástom storočí. V tomto období sa nacionalizmus iba zrazu oddelil od čohosi, čo pociťoval po tisícročia ako niečo neodlučiteľné. Tým niečím bolo náboženstvo. Náboženstvo a nacionalizmus sú spojené v základoch našej judaisticko-helénskej kultúry. Nachádzajú sa v Hebrejskej Biblii (známa ako *Starý zákon*), v ústredných koncepciách Vyvoleného národa a Zaslúbenej zeme. V starovekom Grécku a Ríme sú prítomné v podobe prepojených náboženských kultov tých, čo umreli za *polis* a za *patria*.

Od konca osemnásteho storočia sa nacionalizmus vynára ako samostatná sila a pojem, ale ešte vždy zahalený silnou emotívnou aurou, ktorá veľmi pripomínala tú, čo patrila k starovekej zmesi náboženstva a nacionalizmu. Asi nebude ďaleko od pravdy tvrdenie, ktoré považuje nacionalizmus za vývojovú tendenciu v rámci náboženstva, smer, zdôrazňujúci zem a nie oblohu, podporujúci viac alebo menej logické vyústenie toho, čo bolo v kresťanstve tendenciou od stredoveku.

V bezprostrednom súčasnom kontexte chcem predovšetkým poukázať na starovekosť náboženstva aj nacionalizmu. Obidve pretrvali: milióny ľudských bytostí im zostali verné nepretržite počas tisícročí a na celej našej planéte. Dá sa celkom prirodzene predpokladať, hoci logicky to nie je úplne presvedčivé, že sa môžu ľahko vyrovnáť s ďalším poltisícročím.

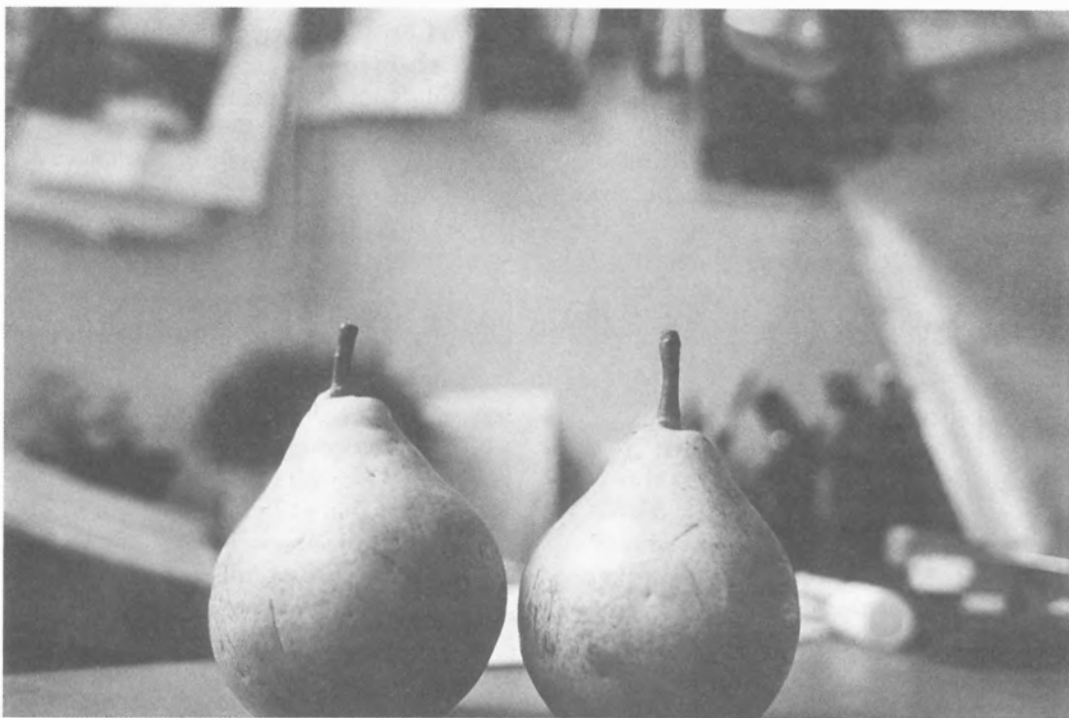
Tradícia osvietenstva sa zdá byť menej etablovaná. Už je tu s nami naozaj dlhý čas, hoci často podriadená rôznym formám náboženstva a nacionalizmu. V Platónových sokratovských dialógoch, napísaných asi v polovici posledného tisícročia pred našim letopočtom, môžeme dnes spoznávať ducha toho, čo prišlo veľmi dlho po Sokratovi a Platónovi, a čo sa nazýva osvietenstvom. V období, ktoré medzitým uplynulo, sa v každej generácii našli ľudia poznačení týmito myšlienkami. Avšak až koncom sedemnásteho a v osemnástom storočí sa myšlienky osvietenstva stali v spoločenskom a politickom živote takou veľkou silou, akou boli a sú už po tisícročia náboženstvo a nacionalizmus. Neskorý nástup osvietenstva ako

the continued predominance of the Enlightenment tradition in the West depends on its continued predominance in the United States.

I should now like to take a deep breath, and project myself in imagination into the middle of the next millennium. What forces, known to us on the eve of that millennium, would we expect to find still at work five hundred years from now?

I would feel fairly sure of finding religion and nationalism still there, in various forms, for the rather mechanical reason that they have already been around for a very long time: they have demonstrated durability of a high order. The durability would be universally conceded in the case of religion, but some may well wonder about nationalism. Nationalism is generally considered to be a phenomenon of fairly recent origin; many textbooks date it from the late eighteenth century, either just before or just after the French Revolution. I think this is an error in categorization. What happened in the late eighteenth century was not that nationalism came into existence for the first time. What happened was nationalism's sudden severance from something from which it had felt itself to be inseparable over millennia. That something was religion. Religion and nationalism are conjoined in both the root-systems of our Judaeo-Hellenic culture. They are present in the Hebrew Bible (aka the *Old Testament*) in the governing concepts of a Chosen People and a Promised Land. They are present in Ancient Hellas and Ancient Rome in the form of the bonding religious cults of those who died for the *polis* and the *patria*.

From the late eighteenth century on, nationalism emerges as a force on its own, conceptually speaking, but still invested with a very strong emotional aura closely resembling that which had belonged to the ancient amalgam of religion and nationalism. It might not be very wide of the mark to think of nationalism as a development within religion, a development emphasizing the earth rather than the sky: pushing what had been a tendency



FILMOVÁ VLNA

Zuzana Očenášová - Art Film, alebo autorský výber

MEDIÁLNA VLNA

Adam Labas - Lara Croft. Jeden z možných príbehov

Mike Ward - V koži Lary Croft, alebo zjeme v sci-fi

LITERÁRNA VLNA

Ludovít Maria Dobník - Fox on the run

Matej Korben - Sniper

Janez Strehovec - Technoliteratúry v kybernetickom priestore

Ondrej Herec - Cyberpunk II

DIVADELNÁ VLNA

Ján Šimko s Davidom Harrowerom

Ján Šimko s Marekom Winklerom

Marek Winkler - Mono

Vladislava Fekete - Žiara a tening utopie (Súčasný stav srbskej dramy)

VÝTVARNÁ VLNA

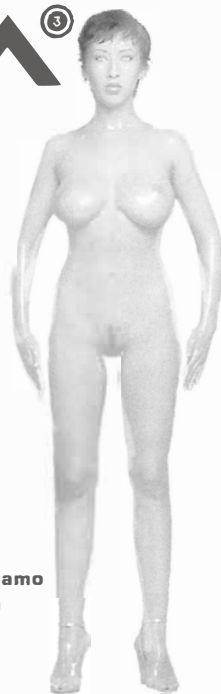
Vladimír Janček - Manifesta 3

Beata Jablonská - Galéria Priestor for Contemporary Art

HUDOBNÁ VLNA

Zuzana Vachová - The Cure: Klasika púranoidného roku (profil)

VLNA®



Ak máte problémy so zháňaním VLNY, predplaťte si ju. Ušetríte čas aj peniaze. Stačí zavolať na telefónne číslo 0905/326 437, alebo poslať objednávku či priamo zaplatiť poštovou poukážku typu „C“ (na zadnú stranu do správy pre prijímateľa nezabudnite uviesť heslo VLNA) na adresu:
Spojová 8, 974 00 Banská Bystrica

dejinnej sily je jedným z dôvodov na uvažovanie, či osvietená tradícia môže prežiť, povedzme, do druhej polovice tretieho tisícročia.

Existuje aj ďalší dôvod na pochybnosti o pretrvaní osvietenstva, a ten sa môže zdať na konci dvadsiateho storočia mnohým závažnejší. Zatiaľ čo náboženstvo a nacionalizmus vždy priťahovali masy, tradícia osvietenstva patrila vždy elitám, presnejšie intelektuálnym elitám v rámci spoločenskej elity. Sokrates bol najznámejším príslušníkom elity, rúhal sa bohom na Olympe aj občanom Atén (čo bolo vlastne to isté).

Oveľa neskôr na začiatku modernej doby za anglickej a americkej revolúcie sa elity presiaknuté hodnotami osvietenstva dostali k moci takmer náhodne (čo do spojitosti s osvietenstvom). Anglickí whigovia a americkí revolucionári mali masovú podporu a pomoc protestantských kazateľní, pretože boli najvýkonnejšími a najúspešnejšími zástancami vôle národa, ktorá v oboch prípadoch predstavovala vôľu protestantského národa.

Ale masy nevedeli, že ich revoluční hrdinovia boli v oboch prípadoch deťmi osvietenstva, rovnako skeptickí k doslovnému vykladaniu Biblie ako boli pohrdaví voči pápežským dogmám a praxi.

Ale masy nevedeli, že ich revoluční hrdinovia boli v oboch prípadoch deťmi osvietenstva, rovnako skeptickí k doslovnému vykladaniu Biblie ako boli pohrdaví voči pápežským dogmám a praxi. V tej dobe masy nepoznali osvietenstvo. Nie všetci chápu samotné slovo, hoci hodnoty, ktoré z neho vyplývajú, najmä náboženská tolerancia, sú pomerne rozšírené. Pochopenie osvietenstva a oddanosť voči nej sa obmedzuje na elity, i keď pomerne široké. Je to celkom pochopiteľné. Na rozdiel od náboženstva alebo nacionalizmu má osvietená tradícia iba nepatrnú alebo nijakú emotívnu silu. Už to v nás musí vzbudzovať obavy, či dokáže prežiť prvé storočia budúceho tisícročia.

within Christianity since the Middle Ages towards a more-or-less logical conclusion.

In the immediate present context, all I am concerned to do is to show the antiquity of both religion and nationalism. Both have demonstrated staying power: they have commanded the allegiance of millions of human beings continuously over millennia and throughout our planet. It is natural - though not logically coercive - to assume that they can take another half-millennium more or less in their stride.

The Enlightenment tradition appears as less securely established. It has indeed been with us for a very long time, even though often in compromise with or submissive to various forms of religion and of nationalism. In Plato's Socratic dialogues, written down about the middle of the last millennium before the Christian Era, we today can recognize the spirit of what came, long, long after Socrates and Plato, to be called the Enlightenment. Throughout the intervening years there were some people marked by that spirit, in every generation. But it wasn't until the late-seventeenth and eighteenth centuries that Enlightenment ideas came to be the kind of major force in social and political life that religion and nationalism had been for millennia, and still are. The late emergence of Enlightenment as a force in history is one of the reasons for wondering whether the Enlightenment tradition can survive into, say, the second half of the third millennium.

There is another reason for doubting the durability of the Enlightenment which may seem more compelling to many in the late twentieth century. Whereas religion and nationalism have always attracted masses of people, the Enlightenment tradition has always been one of elites: more precisely, of an intellectual elite within a social elite. Socrates was the most notorious elitist of his day, a blasphemer both against the Olympian gods and the people of Athens (which really amounted to the same thing).

Much later, at the beginning of the modern age, in the English Glorious Revolution and

Zlovestnejšie však pôsobí fakt, že sa začínajú prebúdať záporné emócie proti celej kultúre a civilizácii, ktorá vznikla pod vplyvom osvietenstva za posledných asi tristo rokov. Odohráva sa to prostredníctvom najnovšieho fascinujúceho vývinu orwellovského *newspeaku*, ktorý poznáme pod názvom „politicky korektné“. V obmedzenom, ale vysoko zaťaženom slovníku politickej korektnosti nie je nijaký iný výraz tak všeobecne zatracovaný ako „elitár“. Výraz „rasista“ je emocionálne viac zaťažený, ale rasizmus sa považuje za formu „elitárstva“, a tých, čo obraňujú existenciu a legitimitu *akejkolvek* elity, môžu ľahko označiť za ospravedlňovateľov rasizmu a môžu na nich poukazovať ako na morálne mŕtvych. Historicky je osvietená tradícia zjavne záležitosťou elit, a teda „politická korektnosť“ je vo svojej podstate nepriateľská k osvietenkej tradícii a predstavuje významnú podporu pre sily, ktoré ohrozujú jej pretrvanie.

„Politická korektnosť“ a multikulturalizmus (PKM) nie sú natoľko spojencami ako skôr rôznymi aspektmi tej istej nivelizujúcej iniciatívy, ktorá v súčasnosti prebieha s hrozivým entuziazmom na mnohých amerických a iných univerzitách. Nepriateľom najzanietenejších multikulturalistov nie je nič menšie ako západná kultúra vo všetkých svojich aspektoch. Slogan „Hej ho, hej ho, západná kultúra z kola von“ bolo počuť od študentov Stanfordskej univerzity a nepochybne aj na mnohých iných univerzitách. Keby išlo len o študentskú bujarosť, bolo by to neškodné a možno aj zdravé; trochu neúcty by bolo prospelo aj v päťdesiatych rokoch, keď skupina Ivy League* a iné prestížne univerzity, ako napríklad Stanford, preukazovali voči západnej kultúre veľkú a nekritickú úctu (ako dodnes niektorí liberálni komentátori). Tu však ide o niečo iné. Študenti skandujúci v deväťdesiatych rokoch „západná kultúra z kola von“, nepochybujú hodnoty, ktoré nekriticky vyznávajú ich učители. Oni vlastne ako ozvena opakujú hodnoty, ktoré nekriticky vyznávajú ich

in the American Revolution, elites permeated by Enlightenment values were carried to power almost by accident (as far as the Enlightenment connection was concerned). The English Whigs and the American revolutionaries had mass support, and the support of the Protestant pulpits, because they were the most efficient and successful exponents of the national will, which was then the will, in both cases, of a Protestant nation.

But what the masses did not know was that in both cases their revolutionary heroes were children of the Enlightenment, as sceptical about the literal inspiration of the Bible as they were contemptuous of papist dogmas and practices.

But what the masses did not know was that in both cases their revolutionary heroes were children of the Enlightenment, as sceptical about the literal inspiration of the Bible as they were contemptuous of papist dogmas and practices. The masses of that time didn't know about Enlightenment. The word itself would still not be widely understood, although values derived from it - particularly religious tolerance - are quite widespread. Still, understanding of the Enlightenment tradition and commitment to it are necessarily confined to elites, even if rather wide elites. And it is understandable that this should be so. Unlike religion and nationalism, the Enlightenment tradition has little or no emotive power. That in itself must make us fear for its capacity to survive through the first centuries of the coming millennium.

More ominous still, perhaps, is the fact that negative emotions are now being aroused against the whole culture and civilization which have grown up under the influence of the Enlightenment over the past three hundred years or so. This arousal is being conducted through the medium of that fascinat-

* Univerzity, ktoré patria do Ivy League: Princeton, Yale, Columbia, Harvard a Stanford.

učitelia. Isteže nie všetci učitelia, ale tí, ktorých hodnotové názory akceptujú a ktorí na nich majú najväčší vplyv.

Dobre teda, ale ako ďalej? Západné kultúry musia z kola von. V záujme argumentácie súhlasíme. Ale čo potom? Čím ich nahradíme? Multikulturalizmom? Asi ťažko. Väčšina týchto študentov a väčšina učiteľov, ktorých obdivujú a nasledujú, nepozná iný jazyk ako angličtinu a ani nemá vážny záujem nejaký sa naučiť. Takmer na všetkých amerických univerzitách sa multikulturalizmus najviac pestuje na katedrách angličtiny. Učitelia ani študenti nemajú inú, iba západnú kultúru v jej špecificky amerických formách a módných premenách na sklonku dvadsiateho storočia. Keď títo ľudia hovoria „západná kultúra z kola von“, vyzývajú na odchod jedinu kultúru, ktorú vlastne majú. Je to dokonca oveľa horšie ako *know-nothingizmus* americkej nacionalistickej strany v devätnástom storočí. Toto je forma kultúrnej sebakastrácie. „Tieto predpoputé veci sú mi nanič! Odrežme ich! Západná kultúra z kola von!“

„Hej ho, hej ho, západná kultúra z kola von“.

Multikulturalizmus vo svojom aspekte odmietnutia jedinej kultúry, ktorú vlastní, má svoju paralelu v inej stránke PKM: populizmus bez ľudu. Ak PKM nie je antielitárske, nie je ničím. Odmietanie samých seba nevedie k ničomu, vonkoncom k ničomu. PKM sa najbezpečnejšie usadilo na väčšine elitných akademických ustanovizní Ameriky: na východe v Harvarde, Yale, Princetone a Duke; na západe v Stanforde a Berkeley. Produkty uvedených inštitúcií, ktoré vstrebali politicky korektné hodnoty - nie ich väčšina, ale významná menšina -, premietajú tieto hodnoty do étosu širšej strednej vrstvy a do významnej časti médií. Naproti tomu, diskurz pracujúcej triedy zostáva až škandálne politicky nekorektný.

PKM spolu s postštrukturalizmom, dekonštrukciou a podobnými intelektuálnymi rozkošami je dôsledne záležitosťou elity. Ale

ing late development of Orwellian Newspeak which is known as “politically correct.” In the limited but highly charged vocabulary of the politically correct, no term is more comprehensively damning than “elitist.” The term “racist” is more emotionally fraught, but “racism” is thought of as a form of “elitism,” and those who defend the existence and legitimacy of any kind of elite can plausibly be branded as condoning racism, and can therefore be exposed as morally dead. Historically, the Enlightenment tradition is demonstrably an affair of elites, and therefore “politically correct” is inherently hostile to the Enlightenment tradition and is a significant recruit to the forces that threaten the survival of that tradition.

“Hey ho, hey ho, Western culture’s got to go“.

“Politically correct” and multiculturalism - PCM for short - are not so much allies as different aspects of the same levelling enterprise, now being conducted, with menacing enthusiasm, on many American and other campuses. For the most fervent of the multiculturalists, the enemy is nothing less than Western culture in all its aspects. “Hey ho, hey ho, Western culture’s got to go” is a jingle which has been heard from students at Stanford University, and no doubt on many other campuses as well. If this was just student high spirits it would be harmless, and could even be healthy; a bit of irreverence would have been all to the good back in the 1950s when the Ivy League campuses and other upmarket campuses like Stanford were treating Western culture with excessive and uncritical deference (as some liberal commentators still do). But this is something different. In the 1990s, students who chant “Western culture’s got to go” are not challenging values uncritically professed by their instructors. They are actually echoing values uncritically professed by their instructors. Not all their instructors, no doubt, but the ones whose value judgements they accept and who have the most influence with them.

to vôbec nezmierňuje naše obavy o budúcnosť osvietenскеj tradície, pretože práve elity ju prenášali z generácie na generáciu. Ak významná časť americkej akademickej elity odmieta, alebo si myslí, že odmieta celú západnú kultúru, potom sú šance na prežitie osvietenскеj tradície o to menšie.

Alebo by boli prinajmenej významne zredukované, ak predpokladáme, že PKM a jej ideologickí súputníci budú mať naďalej vplyv, povedzme, do konca budúceho storočia. Ak áno, alebo ak nastúpi iná nivelizujúca móda z tej istej stajne, potom sa obávam, že osvietenскеá tradícia sa môže ocitnúť vo fatálnom stave už v priebehu asi prvej štvrtiny budúceho tisícročia. Na dnešnom stupni však ešte nemusíme podliehať takým zúfalým prognózam. Sú určité náznaky, že rozum sa začína spamätávať, dokonca aj v tých najhoršie postihnutých častiach americkej akademickej obce.

PKM spolu s postštrukturalizmom, dekonštrukciou a podobnými intelektuálnymi rozkošami je dôsledne záležitosťou elity.

Tu by som chcel poznamenať, že PKM je samo osebe produktom osvietenскеj tradície, podobne ako veľa iných vecí, ktoré ju v našej dobe ohrozujú. Osvietenске hodnoty tvorili jadro abolicionizmu. A ženské abolicionistky boli zakladateľkami amerického feminizmu, prvého významného feministického hnutia na svete. Od polovice devätnásteho storočia sa hnutie za rasovú rovnosť spájalo s hnutím za rovnosť pohlaví. Nie vždy bolo toto spojenie harmonické; často dochádzalo k nezhodám. Hnutia však boli prepojené - napriek námietkam niektorých bielych žien a čiernych mužov - vnútornou logikou osvietenскеých hodnôt, za rovnosť príležitostí a *proti* svojvoľnému vylúčeniu na základe neoprávneného vyhlásenia veľkých kategórií ľudí za menejcenných.

Výsledkom významných osvietenскеých pohybov za vyše sto rokov je o toľko lepšie postavenie žien i černochoch, že koncom dvadsiateho storočia sú už mnohí príslušníci oboch

So fine: Where do we go from there? Western culture's got to go. Agreed, for the sake of argument. But what then? What do we put in its place? Multiculturalism? Hardly. Most of these students, and most of the teachers whom they admire and follow, know no language other than English, and have no serious intention of learning any. The departments in which multiculturalism is most cherished, on almost all American campuses, are the departments of English. These people, both instructors and students, have no culture other than Western culture in its specifically American forms, as modified by late twentieth-century fashions. When these people say "Western culture's got to go," they are calling for the departure of the only culture they actually have. This is much worse even than nineteenth-century know-nothingism. It is a form of cultural self-castration. "These old things are no use to me! Why don't we cut them off? Western culture's got to go!"

Multiculturalism in its aspect as the rejection of the only culture one actually has is paralleled by another aspect of PCM: populism without a people. PCM is nothing if not anti-elitist. And again it turns out to be nothing, period, being the rejection of itself. The seats of learning where PCM is now most securely established include most of the elite academies of America: in the east, Harvard, Yale, Princeton, and Duke; in the west, Stanford and Berkeley. Those of the products of those institutions who have imbibed politically correct values - not a majority of these products but a significant minority - project these values into the ethos of the wider middle class, and a large part of the media. The discourse of the working class remains politically incorrect and even scandalously so.

PCM, along with post-structuralism, deconstruction, and similar intellectual delights, is strictly elite stuff.

PCM, along with post-structuralism, deconstruction, and similar intellectual de-

spomenutých skupín členmi fakúlt či študentmi najvýznamnejších univerzít. V súčasnosti vznikla síce pochopiteľná, ale poľutovaniahodná neformálna koalícia medzi dvoma kategóriami bývalých vylúčených. Koalície sú vždy namierené proti niekomu a táto bola namierená proti bielym mužom, mŕtvym i živým bielym mužom. Táto ambivalentná koalícia pôvodne bola, a vo svojom jadre ešte stále je, negatívnym multikultúrnym programom, ktorý vyvrcholil v slogane „západné kultúry z kola von“.

Koalície sú vždy namierené proti niekomu a táto bola namierená proti bielym mužom, mŕtvym i živým bielym mužom.

Čoraz viac sa však zdá byť pravdepodobné, že multikulturalizmus bude musieť odísť skôr ako západná kultúra. Objavujú sa príznaky, že multikultúrna aliancia je pod tlakom. Predovšetkým, a to dosť neočakávane, má rastúci vplyv černošského feminizmu v rámci všeobecného feministického hnutia celkovo sklón podkopať multikultúrne spojenectvá na akademickej pôde, hoci prestíž multikulturalizmu mu dodáva záštitu a uznanie.

Čierne feministky neobdivujú bielych mužov do takej miery, do akej bieli muži obdivujú samých seba, ale čierne feministky nemajú ani tendenciu nazerať na bielych mužov, živých či mŕtvych, ako na koreň zla, ako na jediných utláčateľov černochoch a žien. Čierne feministky sú si vedomé, že rasistami nie sú iba bieli muži; často to boli a sú aj biele ženy. Čierne feministky vedia i to, že sexistami nie sú iba bieli muži; často to boli a sú aj čierni muži. Čierne feministky sú pravdepodobne najväčšou, ale nie jedinou výzvou pre PKM. Zdá sa mi, že čierni študenti mužského pohlavia a dnešné biele študentky sa menej zaoberajú osobitnou škodlivosťou bieleho muža než ich predchodcovia v minulom desaťročí. Celkovo sa teda ukazuje pomerne veľká šanca, že PKM môže zaniknúť v priebehu prvej štvrtiny budúceho storočia.

lights, is strictly elite stuff . But that does nothing to lessen our concern for the future of the Enlightenment tradition, for it is by and through elites that that has been carried from generation to generation. If a significant part of the American academic elite rejects or thinks it is rejecting the whole of Western culture, then the chances of the survival of the Enlightenment tradition are thereby significantly reduced proportionately.

Or at least they would be significantly reduced if we assume that 'PCM and its ideological accomplices will continue to be influential up to, say, the end of the next century. If they do - or if other levelling fads from the same stable take over from them - then I fear that the condition of the Enlightenment tradition may prove terminal within, say, the first quarter of the next millennium. But we need not, at this stage, make such a dire assumption. There are some signs that reason may be beginning to reassert itself, even in the worst-afflicted sectors of American academia.

It is relevant to note here that PCM is itself a product of the Enlightenment tradition, like so much else that has come to threaten that tradition in our time. Enlightenment values were at the heart of abolitionism. And women abolitionists were the founders of American feminism: the first serious feminist movement in the world. From the middle of the nineteenth century the movement for racial equality and the movement for gender equality were associated. Not always harmoniously; there has often been friction between them. But they were joined - despite the objections of some white women and some black men - by the inner logic of Enlightenment values: for equality of opportunity and against arbitrary exclusions based on unverified ascription of inferiority to large categories of human beings.

As a result, in large part, of these great Enlightenment movements operating over more than a century, the position of both women and blacks improved to such an extent that, by the late twentieth century, considerable numbers of both groups were faculty

Mohlo by sa tak stať za predpokladu, že PKM - tak ako ho poznáme -, je izolovaným javom, a nie symptómom rozšírenej choroby západnej spoločnosti. Obávam sa, že by mohlo ísť o symptóm rozsiahlejšej degenerácie v západnom myslení a vo vzťahu s iným symptómom, ktoré sú príznačné pre hlboký úpadok v samotnom vnútri demokratického systému. Už predtým som hovoril o *inherentnej* slabosti demokracie: o tendencii produkovať - s výnimkou mimoriadnych okolností - vodcov, ktorí sú odborníkmi na vyhrávanie prieskumov popularity. Do veľkej miery závisí od šťastia, či majú aj iné vlastnosti hodné obdivu. Úplná demokracia, v ktorej majú ženy rovnaké volebné práva ako muži, nemá ani sto rokov. Prežila s veľkou dávkou šťastia, ale to sa s dvadsiatym storočím a druhým tisícročím môže stratiť.

Zdrojom súčasných problémov je aj to, že moderné komunikačné médiá túto inherentnú slabosť môžu svojím vplyvom dostať do fatálneho patologického stavu. Koncom dvadsiateho storočia sa udalosti často popisujú prostredníctvom televíznych obrazov, ku ktorým treba improvizovať bleskové odpovede. Pritom verejnosť alebo verejnú mienku určujúci respondenti majú hmlistú predstavu o kontexte obrazov alebo o tom, aká by mohla byť primeraná odpoveď na aktuálnu situáciu, ktorej prchavý obraz je zaručene neadekvátne prezentovaný. Úspešná reakcia alebo zlyhanie respondenta sa v praxi neurčuje jej dopadom na danú situáciu, ale prieskumami verejnej mienky a hodnotením popularity. Demokracia sa stáva sériou nepretržitých plebiscitov, v ktorých víťazia „šikovní“ poradcovia. Tragický paradox spočíva v tom, že podoby slobody vyjadrovania z konca dvadsiateho storočia začínajú ohrozovať samotnú podstatu demokracie, jedinú tradíciu, ktorá pripúšťa slobodu vyjadrovania.

Pri tvorbe svetovej politiky a v rámci syndrómu stráženého paláca majú nepretržité plebiscity, manipulované „šikovnými“ poradcami, tendenciu vytvoriť svet vysnených predstáv, ako sa nedávno preukázalo aj vo fraške

members as well as students in major universities. At this point, an understandable but regrettable informal coalition came into being between the two categories of the formerly excluded. Coalitions are always directed against someone, and this one was directed against white males: dead white males and live white males. This adversarial coalition was at the origin of, and is still at the core of, the negative multiculturalist agenda culminating in “Western culture’s got to go.”

Coalitions are always directed against someone, and this one was directed against white males: dead white males and live white males.

It seems increasingly likely, however, that multiculturalism may have to go before Western culture has to. There are signs that the multiculturalist alliance is under stress. In particular, and somewhat unexpectedly, the rising influence of black feminism within the general feminist movement - although it has been favoured and accredited by the prestige of multiculturalism - tends, on the whole, to undermine the multiculturalist alliances on the campuses. Black feminists do not indeed admire white males as much as white males admire themselves, but neither are black feminists disposed to view white males, living or dead, as the sole villains of the piece, sole oppressors of blacks and women. Black feminists are aware that it is not only white males who are racists: white females have often been so and often still are. Black feminists also know that it is not only white males who are sexists: black males have often been so and often still are. Black feminists are probably the biggest challenge to PCM but not the only one. It seems to me that the black male students and the white female students of today are less preoccupied with the peculiar wickedness of the white male than was the case of many of their predecessors in the previous decade. All in all there seems to be a fair chance that PCM may fade out during the first quarter of the next century.

Operácia obnovenia demokracie. Podobné potemkiniády majú za úlohu oklamať masy a vyhrať voľby. Najzlovestnejšou črtou tohto procesu, pokiaľ ide o budúcnosť osvietenskej tradície, je stupeň prijateľnosť takýchto frašiek medzi intelektuálnou elitou sveta médií. Začiatkom októbra 1994 zhodnotil Anthony Lewis, kmeňový liberálny učenec *New York Times*, *Operáciu obnovenia demokracie* ako mimoriadne úspešnou. Môžeme byť hrdí, napísal, z dobre vykonanej práce.

To je očividný prípad intelektuála z konca dvadsiateho storočia, postihnutého vnútorným rozkladom.

Symptómy demokracie, ktorá sa vymyká spod kontroly, sú zreteľnejšie v Spojených štátoch než inde na Západe. Spojené štáty však majú aj väčšiu regeneračnú schopnosť. Tam - a výlučne tam - je osvietenská tradícia popretkávaná národnou hrdosťou, civilným náboženstvom a obsahuje emocionálny náboj a vitalitu, ktorá je príznačná pre takúto kombináciu. V niektorých európskych krajinách už ochorenie pripomína terminálne štádium. Taliansko, kde sú korene fašizmu, javí znaky jeho návratu. Z Francúzska sa dozvedáme o simultánnej strate dôvery vo *všetky* demokratické strany. V Rakúsku zaznamenala extrémna pravica ohromujúce volebné zisky. V Nemecku je neonacizmus zatiaľ slabý, ale ak Rakúsko a Taliansko ovládne nejaká forma fašizmu, mnohí Nemci sa pridajú. Fašizmus, podobne ako jeho predchodca nietzscheovstvo, je bohužiaľ tá pravá ideológia pre strážený palác v meste zasiahnutom morom.

Rozhodol som sa skončiť v pochmúrnom tóne, pretože to má svoje opodstatnenie; aj preto, lebo verím, že biť na poplach je koncom dvadsiateho storočia oveľa menej nebezpečné ako obmedzené a neodôvodnené sebauspokojenie, ktoré nastúpilo na konci studenej vojny.

Chcel som na záver odcitovať úryvok, v ktorom Friedrich Nietzsche v roku 1887 hľadel na budúce, naše vlastné storočie. Mala by mu však predchádzať nevyhnutná interpretácia výrazu „Boh je mŕtvý“ a nietzscheovskej „radostnosti“.

It may, if we assume that PCM, as we now know it, is an isolated phenomenon and not a symptom of a wider malaise in Western society. I fear it may be a symptom of a wider degeneration within the Western mind, and related to other symptoms, such as those indicative of deep malaise within the democratic system. I spoke earlier of an inherent weakness in democracy: the tendency to produce - except in occasional extraordinary circumstances - leaders who are specialists in winning popularity contests. Whether they have any other admirable qualities is largely a matter of luck. Full democracy - with women voting as well as men - is less than a hundred years old. It has had an adequate run of luck so far, but the luck may be beginning to run out along with the twentieth century and the second millennium.

One large source of the present trouble is that modern communications are working on that inherent weakness in ways that may be transforming it into a terminal pathological condition. In the late twentieth century, issues tend to be defined by television images, to which speedy responses must be improvised, without either the public or the governing respondents having more than a hazy notion of the context of the images, or of what might constitute an appropriate response to the actual situation of which the fleeting image is necessarily an inadequate exposé. In practice, the success or failure of the response is not defined by its effects on that situation but by opinion polls and popularity ratings. Democracy is turning into a series of instant plebiscites, over which the spin doctor is king. There is a tragic paradox here in that the forms which freedom of expression is taking in the late twentieth century are beginning to threaten democracy itself: the only tradition that permits freedom of expression.

In international policy-forming especially, and within the guarded palace syndrome, the instant plebiscites, manipulated by the spin doctors, tend to manufacture a fantasy world as recently exemplified in the charade Operation Restore Democracy. Such charades are

Výrazom „Boh je mŕtvy“ mal Nietzsche na mysli opak kresťanskej etiky, založenej na súcite, ktorý prežil aj úpadok náboženstva a oživil osvietenú tradíciu. Nietzsche zostal „rozjarený“, keď hľadel dopredu na tieň nadchádzajúceho storočia a videl ako neodvratný princíp, ktorý sformuloval v diele *Vôľa k moci* (*Die Wille zur Macht*): „Väčšina ľudí nemá právo na existenciu, ale sú nešťastím pre nadľuďi“.

V piatej knihe *Radostnej vedy* (*Die fröhliche Wissenschaft*) Nietzsche so zrakom upretým do budúcnosti, napísal:

„*Co se sebou nese naše veselí: Ta největší z nových událostí, že „Bůh je mrtev“*, že víra v křesťanského Boha se stala nevěrohodnou, právě začíná vřhat na Evropu své první stíny. Alespoň těm, jejichž oči, jejichž nedůvěra v očích je pro toto představení dost silná a jemná, se zdá, že zapadlo jakési slunce, že se v pochyby obrátila nějaká stará, hluboká nedůvěra. Náš starý svět se jim musí zdát den ode dne temnější, nedůvěřivější, cizejší, „starší“. Jako hlavní věc však můžeme prohlásit: Ta událost je příliš velká, je příliš daleko, příliš stranou duševní kapacity mnohých, než aby zpráva o ní mohla být považována za dorazivší.

Pomlčme, že by všetchni vedeli, čo se tím vlastne stalo a čo všetchno, poté čo pohřbili tuto víru, se teď musí zbořit -. Neboť na ní bylo vše postaveno, o ni to bylo opřeno, v ní to vyrůstalo - například celá naše evropská morálka. Taková dlouhá hojnost a pak následek zboření, pádu, převratu, který nyní před námi stojí - kdo by už dnes o něm mohl uhádnout tolik, aby musel udat učitele a zvěstovatele této příšerné logiky strašáků, proroka zatmění a sluneční tmy, jemuž podobný pravděpodobně nikdy na Zemi neexistoval?...Ani my, rození řešitelé, kteří takřka čekáme na vrcholech hor, postavení mezi dnes a zítra, napjatí v protikladu mezi dneškem a zítrkem, my předčasně narození kojenci nadcházejícího století, jimž by už vlastně stíny, které už musí rozvíjet Evropu, měly vstupovat do tváří - čím to, že ani my, bez skutečného podílu na tomto zatmění, bez strachu a starosti o sebe samotné, nehledíme vstříc jejich povýšení? Snad stojíme ještě příliš nízko pod nejbližšími důsledky této události,

designed to deceive the masses and win elections. But the most ominous feature of this process, as far as the future of the Enlightenment tradition is concerned, is the degree of acceptability which such a charade can command among the intellectual elite of the communications world. At the beginning of October 1994, Anthony Lewis, the resident liberal pundit of the New York Times, called Operation Restore Democracy “amazingly successful.” “Now it is time,” he wrote, “for pride at a job being well done.”

A bad case there of late-twentieth-century intellectual dry rot.

The symptoms of democracy getting out of control are more obvious in the United States than elsewhere in the West. Yet the United States possesses also more recuperative power. There and there alone, the Enlightenment tradition is interwoven with national pride and a civil religion, and has emotional appeal, and the stamina that goes with this combination. In some European countries the disease already looks like being terminal. Italy, where Fascism began, shows signs of returning to it. From France a simultaneous loss of confidence in all the democratic parties is reported. In Austria recently the far right has made staggering electoral gains. So far, neo-Nazism is weak in Germany, but if Fascism, in some form, should take over in Austria as well as in Italy, many Germans will be disposed to move in the same direction. Fascism, like its ancestor Nietzscheanism, is unfortunately an appropriate ideology for a guarded palace in a city gripped by the plague.

I have chosen to end on a sombre note, both because this is warranted and because I believe alarmism to be far less dangerous to us, in the late twentieth century, than the witless complacency which set in at the end of the Cold War.

I want to quote in conclusion a passage in which Friedrich Nietzsche, in 1887, looked forward to the next century: our own. But first a necessary word of interpretation about “God is dead” and about Nietzschean “cheerfulness.”

a tyto nejbližší důsledky nejsou pro nás, naopak než jak by člověk mohl očekávat, vůbec smutné ani zatemňující - mnohem víc jsou novým, těžko popsatelným druhem světla, štěstí, ulehčení, obveselení, povzbuzení, ranních červánky... Vskutku, my filozofové a „svobodní duchové“ se při zprávě, že ten „starý Bůh je mrtev“ cítíme jako ozáření nějakými novými ranními červánky, naše srdce při tom překypuje vděčností, úžasem, tušením, očekáváním. Konečně je náš horizont zase volný (ani nezávážně svým zastřením), konečně mohou zase naše koráby vyplout, vyplout vstříc každému nebezpečí, každá opovázlivost poznávajícího je zase povolena, moře, naše moře tu zas leží otevřené - snad ještě nikdy doposud nebylo tak „otevřené“!*

Tiene, ktoré musia čoskoro zahaliť Európu, ako ich predvídal Nietzsche, ukryvali nacizmus, ktorý sa hlásil k Nietzschemu a jeho morálnej revolúcii.

Nietzscheho žiak, hladiac v ústrety nadchádzajúcemu tisícročiu, by mohol poľahky zažiť zlovestnú nietzscheovskú „veselosť“.

Pri pohľade na nadchádzajúce tisícročie by sme si mali uvedomiť možnosť návratu tieňov. Milénium by teda malo byť príležitosťou pre sebaspytovanie, pre racionálne pochopenie; predovšetkým si vyjasnime hlavy, kým nebude neskoro. Odporúčanie člena britskej Komisie pre milénium, aby sme oslavovali „vzrušene, zapáleno a nadšene“, je receptom na záhubu v opitosti. Trivializácia sa nemusí nevyhnutne stať najtrivialnejšou chorobou, na ktoré môže naša kultúra zahynúť. Prenikajúca trivialita, demonštratívna ľahkomyselnosť samolúbych establišmentov je známa tým, že pripravuje cestu pre nástup nových dravých elít. Predstavuje jednu z možností dokonca už pre rané obdobie nového tisícročia.

Z anglického originálu preložila Viera Rybárová

* Preložil Miroslav Pavlík, vyšlo vo vydavateľstve Pražská imaginace v Prahe, 1991

By “God is dead,” Nietzsche intended the reversal of the Christian ethic, based on compassion, which had survived the decline of revealed religion and animated the Enlightenment tradition. The “cheerfulness” he experienced as he looked ahead into the shadows of the coming century was about the imminent triumph of the principle he laid down in *The Will to Power*: “The great majority of men have no right to existence, but are a misfortune to higher men.”

Looking forward in that spirit, Nietzsche wrote in Book V of *The Gay Science*:

“The background of our cheerfulness: The greatest recent event - that “God is dead,” that the belief in the Christian God has ceased to be believable - is even now beginning to cast its first shadows over Europe. For the few, at least, whose eyes, whose suspicion in their eyes, is strong and sensitive enough for this spectacle, some sun seems to have set just now.... In the main, however, this may be said: the event itself is much too great, too distant, too far from the comprehension of the many even for the tidings of it to be thought of as having arrived yet, not to speak of the notion that many people might know what has really happened here, and what must collapse now that this belief has been undermined - all that was built upon it, leaned on it, grew into it; for example, our whole European morality...”

Even we born guessers of riddles who are, as it were, waiting on the mountains, put there between today and tomorrow, we firstlings and premature births of the coming century, to whom the shadows that must soon envelop Europe really should have appeared by now - why is it that even we look forward to it without any real compassion for this darkening, and above all without any worry and fear for ourselves? Is it perhaps that we are still too deeply impressed by the first consequences of this event and these first consequences, the consequences for us, are perhaps the reverse of what one might expect: not at all sad and dark, but rather like a new, scarcely describable kind of light, happiness, relief, exhilaration, encouragement, dawn?

Indeed, we philosophers and “free spirits” feel as if a new dawn were shining on us when we receive the tidings that “the old god is dead”; our heart overflows with gratitude, amazement, anticipation, expectation. At last the horizon appears free again to us, even granted that it is not bright; at last our ships may venture out again, venture out to face any danger; all the daring of the lover of knowledge is permitted again; the sea, our sea, lies open again; perhaps there has never yet been such an ‘open sea’.

“The shadows that must soon envelope Europe,” as foreseen by Nietzsche, included Nazism, which was to acknowledge its debt to Nietzsche and his ethical revolution.

A disciple of Nietzsche looking forward into the shadows of the coming millennium might well experience that sinister Nietzschean “cheerfulness.”

As the rest of us look towards the coming millennium we should be aware of the possibility of a return of the shadows. The millennium, therefore, should be an occasion for self-questioning, for rational apprehension, above all for trying to clear our heads, before it is too late. The prescription of a member of the British Millennium Commission - to celebrate the millennium with “fizz, panache, excitement” - is a recipe for passing away in a befuddled condition. Trivialization is not necessarily the most trivial of the combination of maladies from which our culture can die. And ingrowing triviality, the pompous frivolity of complacent Establishments, has been known to prepare the way for the emergence of ferocious new elites. That is among the possibilities for even the early part of the new millennium.